

Václav II. a koruna polská.

Napsal Josef Šusta.

Ti, kdož psali o dějinách krále Václava II., nevěnovali dosud téměř žádné pozornosti zajímavému vypravování 49. kapitoly kroniky zbraslavské, v níž opat Ota píše o poslání mistra Alexia do Říma. A přece epizoda zasluhuje podrobné úvahy. Podle slov kronikářových Alexius, muž světa znalý a v právu kanonickém učený, přišel do služeb českých spolu s proboštem Bernardem z Kamence a tedy patrně ze Šlezska. Dosáhnuv úplné důvěry královny, vypravováním o znamenitosti a moci prokonsulů římských snažil se prý Václava II. pohnouti k tomu, aby hledal příbuzenský svazek s rodem Orsini. Král uvěřil lstivým slovům mistra, který byl velmi dobře obeznámen se stavem kurie papežské, a vyslal ho do Říma s plnou mocí k uzavření smluv svatebních mezi mladým synem senátora Gentile Orsini a právě narozenou českou princeznou Jitkou. Alexius šel a smluvil sňatek, při němž však skutečně jeho cílem nebyl prý prospěch králův, nýbrž snaha, aby sobě samému zjednal v Římě přízeň a zisk. Užívaje peněz králem mu svěřených, snažil se dojiti hodností církevních, a když náhlou smrtí mladé Jitky svazek mezi Václavem a Římany již pevně smluvený a listinami zajištěný byl přece zmařen, projevil se zjevným věrolomcem. Neboť tajně způsobil prý na potupu vlastního pána, že stolice apoštolská dovolila Přemyslovi, vévodovi Velkopolskému, aby se korunoval králem veškeré Polsky. Vykonal zradu tu a utrativ nadto peníze královské, když se měl vraceti domů, byl vlastním sluhou v noci zavražděn a vzal tak spravedlivý trest.

Není pochybnosti o tom, že událost, jejíž hlavní rysy jsme zde podle kroniky zbraslavské stručně načrtli, padá do let 1293 až 1294; neboť Jitka, narozená 1. března 1293, zemřela již 3. srpna 1294. Jde však o to, za jakým asi cílem šel Václav II. odhodlav se k neobvyklému svatebnímu spojení s rodem římských magnátů. Fakt sám, že tak vskutku učinil, dokazuje ovšem, jak vysoko učený král cenil slávu senátorského rodu a jak mocně na něho vůbec působil lesk starého Říma; to potvrzuje také zpráva kronikáře zbraslavského, že právě prostřednictvím Alexiovým si vyžádal u kardinála Mattea Orsini mistra Gozza z Orvieto ke kodifikační práci, kterou slavný znalec práva římského měl v Čechách provést. V ohledu tom se jeví poslání Alexiovo do

Říma vůbec jako zajímavá předzvěst humanistické úcty ke všemu, co s věčným městem jest spojeno. Ale motiv ten nemohl býti přece jedině rozhodujícím pro nápadně chvatné snoubení sotva narozené dcerušky královské a nezbyvá než hledati ještě jiné, určitější cíle a tajné záměry královny, kterým opat zbraslavský, politickou stránku vlády Václavovy vůbec nevystihující, patrně neporozuměl. To není snad tak zcela nesnadné.

Prostá přízeň rodu Orsini nemohla míti věru přílišnou cenu pro krále českého, jinak bylo však, bylo-li možno přízní tou dosáhnouti účinné podpory stolce papežského v některých náležitých věcech. A právě v letech 1292—1294 postavení rodu Orsini ve směru tom bylo zvláště význačné. Mocný rod postoupil v Římě do popředí zvláště od té chvíle, co roku 1277 Gian Gaetano Orsini zasedl jako Mikuláš III. na stolec Petrův a krátkého pontifikátu svého užíval především k tomu, aby s naivně přiznávaným nepotismem „moc Zionu upevnil krví svého rodu“. Nádhery milovný, takže byl nazván prvním papežem renaissančním, stavěl nový palác vatikánský uprostřed tvrzí Orsinských v Borgu, kde „filii Ůrsi“ vládnouce hradem sv. Anděla byli všemocní, a současníci věřili, že spěl hlavně k tomu, aby dohodou s Rudolfem Habsburským učinil z Toskány dědičné království svých synovců. Rozbití imperia a zřízení trvalé monarchie habsburské v Němcích byly prý při tom vzaty v počet a hluboká změna celého složení světa křesťanského měla usnadniti vítězství nesmírné ctižádosti „římských prokonsulů“ z rodu Orsini. Smrt Mikuláše III. ovšem uvedla plány ty v niveč, ale postavení rodu Orsini při kurii římské zůstalo i za následujících pontifikátů tak mocným že když roku 1292 v dubnu zemřel Mikuláš IV., rod ten doufal, že se mu znova podaří přivést na stolec papežský muže své vůle. Byl to skutečně boj o vládu nad papežstvím vedený mezi starým kardinálem Matteem, zvaným Rosso, a mladým bratrancem jeho Napoleonem Orsini na jedné straně a jejich odpůrci, hlavně kardinály z rodu Colonna, na straně druhé, který způsobil, že se sedisvakance tehdy protáhla od dubna 1292 až do července 1294, kdy skončila nešťastnou volbou poustevníka Coelestina V. Celý rod Orsini byl zápasem tím zase posunut do popředí obecného zájmu a bylo zjevné, že ten, kdo získá jeho přízeň, může v případě volebního vítězství počítati s účinnou podporou stolce papežského.

Gentile Orsini, s nímž mistr Alexius měl jednat, syn prokonsula Bertolda prvního papežského hraběte v Romagni, byl sice ještě mladý muž, ale hrál již v Itálii důležitou úlohu; právě roku 1292 vyznamenal se jako generální kapitán středoitalské ligy guelfské proti Pise, stál několikrát jako senátor v čele Říma a ještě dnes svědčí veršovaný nápis na schodišti paláce kapitolinského z roku 1300 o jeho vojenských činech. Byl vlastním

synovcem všemocného kardinála Mattea a jednou z čelných postav rodu.

Mistr Alexius, jemuž podle slov kronikářových „status curie fuit cognitus“, vyličil zajisté svému králi věci ty snaže se přesvědčiti jej o nutnosti, aby co nejrychleji získal mocné pány římské. To zdá se jasným, ale při tom přece není ještě zřejmo, proč právě tehdy Václav II. přízeň stolce papežského tak úsilně hledal. V čem měl nový papež rodem Orsini dosazený podporovat jeho touhy? Z pramenů se toho přímo nedovídáme, ale zdá se mi přes to, že věc leží na snadě; šlo asi o korunu polskou, jejíž přijetí Václavem mělo býti autoritou stolce papežského opřeno. Neboť jen tak si vysvětlíme rozhořčení, které se zmocnilo dvora pražského při zprávě, že lstivý Alexius vskutku korunu tu opatřil Přemyslovi Velkopolskému. To byla zrada, za níž ošemetný mistr podle mínění Václavova zasloužil svou tragickou smrt. A přistoupíme-li k vysvětlení tomu, jeví se nám nejen zasnub české princezny s římským magnátem daleko srozumitelnějším, ale zároveň se nám osvětluje také celá polská politika Václavova novým mocným paprskem. Podle toho plán obnovení království polského byl již roku 1293 pojat a to králem českým, kdežto Přemysl Velkopolský sklidil jen úspěch, k němuž s jiné strany cesta byla již proražena.

Ze tomu tak vskutku bylo, toho doklad, zdá se mi, lze naléztí ještě jinde, totiž v rýmované kronice Štýrské. Ovšem jest to doklad pouze nepřímý a velmi podmíněný. Do spletité osnovy svých rozmanitých příběhů přijal Otakar Štýrský počínaje kapitolou 213 také podrobné vypravování o osudech Jindřicha IV. vévody Vratislavského († 1290) a zejména o jeho výboji vévodství krakovského. Zmateně vykládá o jeho bojích s Vladislavem Lokýtkem a líčí, jak Jindřich, zmocniv se konečně Krakova, zde četl v katedrálním kostele legendu o sv. Stanislavu, podle níž z trestu za světcovu smrt stará důstojnost královská, kterou vévodové krakovští mívali, byla ztracena. Naleznuv nadto božským řízením v kostele veliký poklad a smířiv se s Lokýtkem, vrátil se Jindřich do Vratislavi a uvažoval o tom, jak by mu bylo možno jako pánu Krakovska pomoci stolce papežského obnoviti polskou korunu. Radil se o tom s proboštem Bernardem Kameneckým, svým kancléřem, a pomýšlel i na to, zda by mohl zlatem získati současně svolení krále římského Rudolfa. Na radu Bernardovu poslal do Říma mistra právníka, velmi učeného a zchytralého, aby mu tam jednak vymohl vyproštění z klatby, do níž upadl pro spor s biskupem vratislavským, a jednak aby jednal s papežem a kardinály o udělení koruny královské. Mistr prodlel v Římě déle roku, vymohl absoluci, ale tvrdil, že k získání dvora papežského pro obnovení koruny jest třeba pro papeže 10 tisíc a pro kardinály dva tisíce hřiven zlata. Vévoda peníze poslal, ale jeho

zástupce si listivě část присvoil a dal papeži zlato příměskem znehodnocené. Papež to však poznal, rozhněval se a psal důtklivé psaní vévodovi. Mistr, vida, že zrada jeho jest prozrazena, uprchl v noci do Benátek a odtud pomocí svého bratra lékaře nastrojil, že vévoda Jindřich byl otráven.

Vypravování štýrského veršovce nebylo historiky polskými dosud dostatečně užito k objasnění otázky, kde vznikl poprvé úmysl obnovit korunu polskou. Tuším, že jediný A. Semkowicz¹⁾ na zprávu tu klade větší důraz. Vskutku jest však zpráva značné důležitosti.

Při posouzení celého příběhu možno dáti se dvoji cestou. Buď uvěříme kronikáři, že Jindřich opravdu takové poselství do Říma vyslal, a pak jest dlužno v tomto ctižádostivém Piastovci slezském viděti prvního, kdo opíraje se o nároky v Krakově probuzené učinil skutečně krok k obnovení koruny. Ale lze vzíti také v úvahu možnost, že Otakar Štýrský ozdobil vévodu slezského omylem jen něčím, co mu nepatří, a že celé vypravování není než zmatený a účelně přizdobený ohlas pověsti o poslání mistra Alexia.

Shody jsou tu zajisté. V obojím případě jest to učený právník, který vyslán svým pánem do Říma jednat o korunu polskou, pána podvede; v obojím případě také Bernard z Kamence jest inspirátorem. Ovšem jsou tu i značné rozdíly, zejména motiv snatku princezny s mladým Orsini nebo útěk do Benátek a jiné menší neshody obojího vypravování. Ale takové neshody jsou časté i tam, kde kronika štýrská a zbraslavská referují nepochybně o jedné a téže věci, a při celém způsobu historické tvorby Otakarovy není naprosto vyloučeno, že by nemohl věc, jež sběhla se za Václava II., přičísti jeho předchůdci ve vévodství krakovském. uvésti ji v nesprávnou souvislost a fantastickými domysly zkomoliti.

Štýrský veršovec kompiloval své obrovské dílo jako pracnou mosaiku složenou z pravých drahokamů a bezcenných oblázků, při níž však také mnohý dobrý kamének přišel na nepravé místo. Rámec jeho vypravování byl příliš do široka napiat a kruh jeho zájmu tak rozsáhlý, že v labyrintu příběhu a episod ztrácel sám co krok nít správného postupu časového. Vedlo se mu asi podobně, jako současným skladatelům scholastických encyklopedií, jimž příliš pilně sebraná látka rostla často nad hlavu. A při tom byla látka jeho nesmírně různotvarná; výpisky z kronik, ústní sdělení současníků, polemické letáky i zkomolené starší pověsti, vše to bylo mu pramenem a k tomu všemu přistupovala ještě vlastní potřeba tvůrčí, svádějící veršovce k tomu, aby spojoval nesouvislé zlomky v souvislá vypravování pomocí pouhých domyslů. Tak

¹⁾ Walka o monarchią 1288—1294 (Kwartalnik historyczny V. 738).

vzniklo jeho dílo, které na nás působí podobně jako průčelí gotické katedrály přeplněné přílišným bohatstvím skulptur, kde pitvorný chrlič sousedí bezprostředně s realisticky pojatou sochou a kde touha po přesném vyjádření přírodních tvarů se snoubí s bujnou fantastikou.

Kdo jen zběžně prohlédne kritické poznámky Seemüllerova vydání štyrské kroniky, pozná, jak často se Otakar mýlil v osobách, o nichž mluví, jak často klade dobré zprávy do nesprávné souvislosti a zcela grotteskně spojuje věci nenáležité. Stačí jen, chceme-li zůstat u věci našemu tematů blízkých, všimnouti si zmateného pořádku jeho o sobě cenných zpráv o počátcích českého panství v Krakovsku, kde převrátil úplně pořad zemských hejtmanů, anebo vypravování, v němž dává Václavovi II. roku 1301, tedy v době, kdy tento dávno již byl přijal korunu v Hnězdně, těšiti se nadějí, že se jednou může státi králem polským. Ale zcela nesprávné vývody ty provází přece správná poznámka, že král sňatkem s Rejčkou získal Poznaň, Kališ a Pomořany.

Při vylíčení bojů Jindřicha IV. Vratislavského o Krakov má kronika štyrská rovněž řadu dobrých zpráv, ale někde prozrazuje přece, že si autor její slezského vévodu v mnohých věcech vskutku mátl s králem českým, jeho nástupcem v Krakovsku. Tak tvrdí v kap. 214. určité, že Jindřich nároků na Krakovsko nabyt tím, že manželka zesnulého vévody¹⁾ byla vlastní tetou jeho a ta že mu darovala „diu lant und swaz si rehtes daran het“, načež on se uvázal v dědictví „mit des riches willen“, totiž se svolením krále Rudolfa. To se na Jindřicha Vratislavského naprosto nehodí, nýbrž jen na krále Václava, jehož vlastní tetou byla Griffina, vdova po Leškovi Černém, která vskutku hrála jakousi úlohu při zdvžení prvních nároků Václavových na Krakovsko. A rovněž jest jisto, že Václav a nikoliv Jindřich Vratislavský byl Rudolfem Habsburským podporován při zápasu o dědictví po Leškovi, takže v případě tom vidíme jasně, jak Otakar Štyrský zprávu, která hleděla ke králi českému, přenesl na jeho slezského soupeře. Podobně vypravování cap. 226 o smíru Vladislava Lokýtky s Jindřichem vskutku není asi nic jiného, nežli nesprávně umístněná zpráva o úmluvě Václavově s Lokýtkem před Sieradzi v říjnu 1292 uzavřené.

Důvody ty a podobnost příběhu samého vedou k domněnce, že to, co štyrský kronikář fabuluje o poslání lstivého právníka vévodou Jindřichem do Říma, není v podstatě nic jiného než přebarvený doslech o jednání Alexiově v Římě jménem Václavovým v letech 1293—1294. Ale i když bychom nešli tak daleko a uvěřili

¹⁾ Leška Černého, jehož Otakar Štyrský nesprávně jmenuje Mikulášem.

ab 7) v skutečnost podobného jednání roku 1290 vévodou Jindřichem z Vratislavi zahájeného, jest nepochybné, že snahy o obnovení koruny polské nevycházely původně z Hnězda, nýbrž z Krakova, a v případě tom můžeme bezpečně míti za to, že misse Alexiova byla jen pokračováním v jednání Jindřichem započatém. Zpětný pohled na hlavní rysy polské politiky Václavovy nám to ukáže ještě jasněji.

* * *

Počátek nároků krále českého na Krakovsko dlužno položití s kronikou zbraslavskou do roku 1288, kdy tam koncem září zemřel bezdětný vévoda Lešek Černý, a při zdvžení nápadu toho úkol jistě důležitý připadl vdově zesnulého Griffině, vlastní sestře matky Václavovy, české královny Kunhuty. O tom není nutno pochybovati, třeba bychom nebrali doslovně zprávu Pulkavovu,¹⁾ podle níž Lešek se svolením magnátů odkázal vévodství nejprve své choti, která je pak darovala svému českému synovci. Snad věc byla provedena jiným právním postupem,²⁾ ale také svrchu uvedená zmínka kroniky štyrské ukazuje, že vdova Leškova vskutku při rozhodování o osudech vévodství hrála jakousi úlohu, a nechybí nám zprávy svědčící tomu, že se Václav II. již roku 1289 šířením své moci do Polska vskutku zabavoval, jsa při tom podporován svým tchánem Rudolfem Habsburským.³⁾ Habsburkové vítali odvrácení rozpínavých snah české moci od zemí alpských do Polska, ale zmatky v Čechách tehdy zastavily rychle usilování mladého krále o dědictví po polském strýci.

Právě na sklonku roku 1288 došlo, jak známo, k propuknutí zjevného nesváru mezi Václavem a jeho otčímem Závišem z Falkenštejna, k zatčení Závišovu a později i k brannému odporu jeho stoupenců. Není vyloučeno, že konflikt již dle připravovaný dozrál právě tím, že Záviš, zneprátený se stranou habsburskou a budující na pomezí českoslezském téměř samostatný státěček, tajně se protivil postupu královu do Polska a přál Krakovska spíše Jindřichovi Vratislavskému, který se vedle jiných Piastovců hned přihlásil o dědictví po Leškovi Černém a se Závišem byl v dohodě. Aspoň vidíme, že hned na to Jindřich se horlivě ujímal

¹⁾ Fontes V., 175.

²⁾ Umělý způsob, kterým Semkowicz l. c. 756 sq. se snaží smířiti donaci Griffininu s domnělými zásadami nástupnického řádu rodu Piastova, se mi zdá málo pravděpodobným. Nástupnický řád ten nebyl v 13. století patrně tak bezpečný, aby nebyl dopouštěl nejrůznějších odchylek. Mohl-li Jindřich Vratislavský odkazovati země své králi českému s pominutím ostatních Piastovců, mohl tak pod vlivem manželky své učiniti i Lešek Černý.

³⁾ Srovnej s tím zejména vývody J. B. Novákovy, K nové literatuře o Václavu II., 34.

zajatého Záviše i jeho bratří; a tak vnitřní rozbroje v Čechách byly nerozlučně spjaty se sporem o Krakovsko.

Jest známo, že ve vnitřním boji tom, který vedl k hroznému pustošení mnohých krajů českých, mladý král Václav přišel do trapné tísně. Strana Závišova, čekajíc pomoc také z Uher, mluvila, jak se zdá, již o tom, že povolá vratislavského vévodu, s Přemyslovci po přeslici spřízněného, na trůn český, a na počátku roku 1290 Václav odolával jejím útokům jen pomocí strany panské vedené biskupem Tobiášem a cizím vojskem, které mu přivedli mladý Rudolf Habsburský a Arnold biskup Bamberský. Teprve náhlá smrt Jindřicha Vratislavského v červnu 1290 a skoro současně zavraždění uherského krále Ladislava uvolnily tíseň tu a změnily nadobro stav věcí.

Václav trvá pak nejen při svých nárocích na Krakov a Sandoměř, nýbrž, odvolávaje se na starší smlouvu dědičnou, táhne se i k celé slezské pozůstalosti Jindřichově a přijímá do svých služeb probosť Bernarda z Kamence, dotud vratislavského kancléře, jako povolaného znalce polských věcí. Král Rudolf ho při tom dále podporoval, dav mu v léno veškeré země, jež zesnulý Jindřich od říše držel, ale zdá se, že došlo záhy k mírné dohodě krále českého se slezskými Piastovci v ten smysl, že se Václav vzdal nároků na slezské dědictví po Jindřichovi, spokojuje se s vrácením Kladska a nepřestává se tím důrazněji hlásiti o Krakovsko a Sandoměřsko.

Toho ovšem nebylo možno dosíci bez boje, neboť zde narážela česká politika ještě na jiné odpůrce. V Sandoměřsku a snad i v některých částech Krakovska pánem byl mladý Vladislav Lokýtek, vévoda breštský a sieradzský, bratr Leška Černého, který nemínil ustoupiti moci české stejně, jako neustoupil dříve nárokům Jindřicha Vratislavského. Vedle něho však k obojímu vévodství se táhl jiný Piastovec, Přemysl Velkopolský.

Přemysl hlásí se ke Krakovsku a Sandoměřsku na základě posledního pořízení Jindřicha IV., v němž vratislavský vévoda jemu odkázal obojí. Není ovšem úkolem naším obírat se podrobněji s otázkami, které se pojí k této záhadné závěti. Již Goll¹⁾ ukázal dobře proti dohadům Semkowiczovým, že nesmíme v ní hledati motivy uvědomělého vlastenectví polského, které někteří historikové polští vůbec přisuzují knížatům Piastovským v míře daleko větší, nežli souvěké prameny to dovolují. Nově nalezené zprávy listinné formuláře Tobiášova lépe osvětlující prudkost boje mezi Václavem a vratislavským knížetem v letech 1289—1290, potvrzují domněnku Gollovu, že Jindřichovi odkazujícímu Krakovsko nejmočnějšímu z tehdejších Piastovců nešlo o momenty

¹⁾ Čechy a Prusy 46.

1290 národní, nýbrž hlavně o to, aby zabránil možnému úspěchu svého českého nepřítele. Jisté jest, že Přemysl Velkopolský hned po jeho smrti v srpnu 1290 byl vskutku v Krakově a vlády se zde ujal.

Václavovi bylo tedy počítati s ním stejně jako s Vladislavem Lokýtkem a bylo na bilédni, že boj s oběma nebude snadný. První veliký úspěch samostatné politiky mladého, sotva dvacítiletého krále českého byl tedy, když se mu podařilo pohnouti Přemysla k tomu, aby z Krakovska ustoupil a sporné dědictví jemu popustil.

1291 Že se tak stalo smluvně v prvních měsících roku 1291, o tom nelze pochybovati. Ještě 6. ledna 1291 zval se Přemysl v listinách¹⁾ svých „dux Polonie et Cracovie“, kdežto brzy potom obmezil svůj titul na pouhé „dux Polonie“, a annály malopolské praví výslovně, že „terra Cracoviensis regi Bohemie traditur per ducem Polonie Primislium“. O příčinách, které vedly velkopolského vévodu k tomuto vzdání se Krakovska, byly činěny rozličné dohady. Zdá se, že jest to pouhá lichá domněnka a nikoliv zpráva autentická, tvrdí-li Dlugoš, že Přemysla vedl k tomu strach před Lokýtkem, hrozícím také jeho velkopolskému údělu. Rovněž pouhý dohad jest, co tvrdí historikové novější,²⁾ že česká politika hrozila Přemyslovi útokem se strany markrabat braniborských, nevzdá-li se Krakovska. Jen o tom nelze pochybovati, že se Přemyslovi za ustoupení dostalo náhrady peněžité a na moment ten nebyl dosud položen důraz náležitý. Doklad máme v zápisu annálů kujavských,³⁾ ovšem pozdějším a poněkud matoucím příběhý řet 1291 a 1300, podle něhož Václav prý získal ústupnosti Přemyslovy „ipsam precio circumveniens et precibus, ab eo ducatum Cracoviensem tanquam dolosus sapiens sibi dari et resignari“; ale jsou o věci i listinné zprávy.

Z počátku ledna 1293 máme totiž listinu Přemyslovu,⁴⁾ v níž vévoda poskytuje arcibiskupovi Hnězdenskému za škody, které arcibiskupství utrpělo na svých zbožích ve válkách let minulých, trvalý důchod 300 hřiven z „župy“ vévodství krakovského, přidává mu nad to pro nejbližší leta z téhož pramene ještě mimořádný peníz 200 hřiven. Nelze míti za to, že by byl Přemysl

¹⁾ Cod. dipl. Maj. Pol. II. No. 672.

²⁾ Zejména Gräbner, Böhmische Politik 66.

³⁾ Bielowski II., 238.

⁴⁾ Cod. dipl. Maj. Pol. II., No 692. Listinu tu někteří, zejména Gräbner l. c. 74 a Balzer v Kwart. hist. XX., 25, brali na důkaz, že tehdy Přemysl obnovil své nároky na Krakov a byl v nepřátelství s Václavem. Hořejší výklad ukazuje, že to není správné. Gräbner vůbec nepochopil situace, máje za to, že na sklonku roku 1292 Přemysl válčil s Václavem a jeho braniborskými strýci, kdežto naopak víme, že Přemysl tehdy táhl k Sieradzi jako spojenec Václavův.

činil tak určitý poukaz nemaje v Krakovsku, tehdy Václavem II. pevně ovládaném, skutečné důchodů. V Krakovsku tehdy slovem „suppa“ rozumělo se namnoze totéž, co v Čechách slovem „urbura“; byly to důchody komorní plynoucí hlavně z dolů, při čemž se ovšem hlavní důraz kladl na „suppa salis“, ale vedle ní i na „suppa plumbi et cuiuslibet alterius minere“, ¹⁾ a vévoda na výnosy těchto žup poukazyval nejrůznější platy, ať již periodické nebo jednotlivé, stejně jako v Čechách se dalo s urbrou Kutnohorskou nebo Jihlavskou. Jest zjevno, že na začátku roku 1293 Přemysl Velkopolský bral takový trvalý důchod z výnosů komorních vévodství krakovského a nepochybíme asi domněnkou, že důchod ten byl jakýmsi výměnkem, kterého se vévodovi Velké Polsky dostalo smlouvou roku 1291 jako odstupného za dědický nárok. A proto také v zmíněné listině z ledna 1293 Přemysl, chtěje zdůrazniti právní původ důchodu, který z části postupuje arcibiskupovi, dává si titul „dux Majoris Polonie et heres Cracovie“, jehož v jiných listinách té doby nikdy neužívá.²⁾

Vedly-li tedy Přemysla k resignaci roku 1291 snad také některé obavy před těžkým bojem s králem českým, jest jisté, že mu byla značně usnadněna zajištěním nemalých důchodů z Krakovska, a zajištěné důchody bývaly pro panovníka středověkého vždy lákadlem velmi mocným. Při bohatství, jež Václavovi plynulo z vlastních zemí, mohl se právě on snáze nežli kterýkoliv Piastovec vzdáti části příjmů komorních v Krakovsku a snad provázeti závazek ten nadto i značnou sumou v hotovosti, bylo-li lze za cenu tu získati ústup nepohodlného soupeře. A tak vidíme, že to byl asi stříbrný klíč, kterým si mladý český král otevřel vstup na půdu polskou. Setkáme se s motivem tím ještě později.

Určiti na den, kdy se dohoda ta stala, ovšem nelze, ale zdá se, že to bylo mezi sklonkem března a začátkem dubna 1291. Listin Přemyslových jest příliš málo, abychom ze změny titulu jejich vyčetli určitý termin, ale z listin Václavových vidíme, že král 23. března si ještě nepřikládá titulu vévody krakovského, v listině z 10. dubna však se již zve „rex Bohemie, dux Cracovie et Sandomerie marchioque Moravie“.³⁾ V těch dnech tedy byla asi resignace Přemyslova provedena a lze míti za to, že odkup ten měl Václav stejnou měrou na mysli jako postup učiněný Leškem a Griffinou, když později tvrdil s význačnou neurčitostí, že jest pravým pánem Krakovska a Sandoměrska „ex donatione sibi

¹⁾ Viz zejména Cod. dipl. cathed. Cracov. I., No. 108.

²⁾ Kdyby byl tehdy vskutku obnovil své nároky na vévodství, nebyl by se jistě spokojil s pouhým titulem „haeres“, nýbrž byl by se psal „dux“ jako roku 1290. Titul „dědice“ v souvislosti s postupem důchodu z dědických práv vyplynuvšího neznamenal žádné popírání českého panství.

³⁾ Reg. II., No. 1538—1539.

facta per eos, qui sibi ducatus ipsos donaverunt et donare poterant."

1291 Vzdání se Přemyslovo ovšem nestačilo; bylo třeba získati také uznání biskupa i velmožů krakovských a vytlačiti ze země druhého soupeře, Vladislava Lokýtku. Věc první šla asi před se ruku v ruce s jednáním s knížetem velkopolským za pobytu Václava na Moravě v prvních měsících roku 1291. Listiny ukazují nám, že obratnou rukou probošta Bernarda z Kamence byli již tehdy získáni rozhodující velmožové, jako byl mocný kastelán Jindřich z Woschova, ovšem rovněž za cenu značných ústupků peněžitých a slibů. K dokonání díla pak a k vytlačení nepoddajného Lokýtku vytáhl na jaře téhož roku na Krakov Arnold biskup Bamberký se značnou mocí brannou, jsa provázen pomocnými četami hornoslezských Piastovců, kteří od roku 1289 jeden po druhém vstupovali do lenních závazků k Václavovi a, jak ze smluv jejich s králem českým¹⁾ jest patrno, očekávali od vítězství jeho v Krakovsku rovněž část kořisti a „generosam remunerationem“.

1292 Není naším úkolem vyličovati postup moci české v Krakovsku a Sandoměrsku ve všech podrobnostech. Nebyl zcela snadný. Nešlo jen o zásadní ústupky, které bylo novému pánu země činiti biskupovi, kleru, šlechtě i měšťanstvu, hledajícímu pevné záruky svých svobod a výhod, ale šlo také o překonání tuhého odporu Vladislava Lokýtku, otřelého v dlouholetých bojích předchozích a zvyklého nikdy nezoufati. Odpor Lokýtkův přiměl Václava II. samého k tomu, že se roku 1292 v srpnu sám vybral s veškerou silou svých zemí na velikou výpravu, jež měla dokonaleji zajistiti jeho polskou državu a konečně zlomiti houževnatého protivníka.

Byla to první výprava Václavova do cizích krajů, při níž si dal v Opolí slavnostně připnout ostruhy rytířské a která měla vskutku rychlý úspěch. Vidíme, že králi českému se podařilo soustřediti kolem svých korouhví jako spojence vedle markrabat braniborských většinu knížat Piastovských ze sousedství. Jindřich V. Vratislavský a jeho bratr Bolek Svidnický, Kazimír Bytomský a jeho bratři Boleslav Opolský a Měšek Těšínský vystupují tu jako klienti Václavovi a i Přemysl Velkopolský vytáhl v září z Kališe jemu na pomoc. Také Boleslava, vévodu Mazovského, manžela sestry Václavovy Kunhuty, nalézáme spolu s Jakubem Svinkou, arcibiskupem Hnězdenským a landmistrem řádu pruského Menkenem ve stanech krále českého, když jeho vojsko, vytlačivši Lokýtku ze Sandoměrska, ho dohnalo a oblehlo v hradě stojícím nad městem Sieradzi. Jejich prostřednictvím se

¹⁾ Jde zejména o smlouvu Měška Těšínského a Boleslava Opolského s Václavem (Reg. II., no. 1530). Kazimír Bytomský, který ji dosvědčuje, uzavřel jistě s Václavem II. rovněž spolek podobný, jsa již od let předchozích jeho manem.

porazený kníže kujavský 9. října 1292 vzdal šťastnějšímu soupeři, zřekl se konečně nároků na Krakov a Sandoměř a přijal i své kujavské državy, Břešť a Sieradz, z rukou Václavových jako manství, slibuje mu věrné služby a zapřísahaje se pod ztrátou všech lén a pod trestem klatby arcibiskupa hnězdenského, že více se moci české nezprotiví.

Jako slavný vítěz vtahl tedy Václav na podzim roku 1292 do Krakova, kde pobyl některý čas záležitosti země pořádaje.¹⁾ Úspěšná výprava vznesla zajisté jeho sebevědomí; obojí vévodství na horní Visle bylo jeho zajištěnou državou a před Sieradzí stanul v kruhu Piastovců jako mocný rozhodčí nad osudem poraženého soupeře. Proto lze mítí za to, že jeho následující pobyt v Krakově byl s to, aby vzbudil mnohé myšlenky a touhy, které již dlouhou dobu dřímaly ve stínu kathedrály sv. Stanislava.

Legendy o sv. Stanislavu vzniklé záhy po sanktifikaci roku 1253 a zejména legenda dominikána Vincencia sepsaná kolem r. 1261 k podnětu biskupa krakovského Prandoty, nám ukazují, jak v kruhu kapituly a kleru krakovského vznikla myšlenka, že země polské, rozervané, se všech stran ohrožované a vnitřním nesvárem zvržené, zásluhou nového světce zase srostou v tělo jednotnější tím, že v čele národa polského stane nový král korunovaný. Autor legendy se těší, že koruna Boleslava Smělého, ztracená prý trestem za smrt svatého biskupa, se zase vrátí, a že Bůh jen proto „usque ad ista tempora omnia insignia regalia, coronam videlicet, sceptrum et lanceam in armario Cracoviensis ecclesie, que urbs est sed sedis regia, adhuc servat recondita, usque dum ille veniat, qui vocatus est a Deo tamquam Aaron, cui hec sunt deposita.“ Krakov rozkvétající novým městským životem a bohatstvím nezapomínal svého prvenství z dob minulých přes to, že v polovici 13. století ve skutečném životě politickém již nebylo žádných sledů velkoknížecího principátu, a také z vypravování kroniky štýrské, ať je vztahujeme k Jindřichovi Vratislavskému nebo Václavovi, vidíme, že tyto legendy o sv. Stanislavu a jejich prorocství o návratu koruny polské měly široko ozvěnu. Jímí především byla probuzena myšlenka, obrátiti se ke stolci papežskému s žádostí o obnovení královské důstojnosti polské od roku 1080 zaniklé, kteráž nyní ovšem měla sloužiti cílům zcela jiným, než k jakým se jí domáhal Boleslav Chrabrý. Tehdy vínek královský měl sloužiti hlavně k tomu, aby na venek proti nárokům císařů římských zdůraznil suverenitu Polska, kdežto nyní se touží po obnovení koruny hlavně z vnitřních důvodů, z touhy po větším zcelení rozervané země autoritou korunovaného knížete.

¹⁾ Na konci roku byl však již zpět v Praze, neboť listiny pro klášter zbraslavský vydané 29. prosince (Reg. II., no. 1633—1634) jsou neprávem položeny k roku 1293. Vskutku patří do roku předchozího.

Jest velmi pravdě nepodobno že by duchovenstvo krakovské Václavovi na podzim roku 1292 slavně ke hrobu sv. Stanislava přistupujícím nebylo připomnělo myšlenku tu a neukázalo mu zejména klenoty korunovační chované v pokladu kostelním. A předcházelo-li snad vsutku již nějaké jednání Jindřicha Vratislavského v Římě, jak o tom Otakar Štýrský vypravuje, bylo to ctižádostivému králi tím důraznější pohnutkou, aby se také on dal touže cestou.

Byl vládcem dvou údělů polských, z nichž krakovský bohatstvím a hospodářským významem převyšoval veškeré ostatní, byl lenním pánem mnohých Piastovců a na jeho dvoře se jistě nezapomnělo ještě také, jak se kdysi jeho otec, slavný Přemysl II. Otakar, snažil o to, aby kolem sebe knížata polská seskupil a z rozervaného kraje českou hegemonií učinil pevnější baštu proti východnímu pohanství i schismatu. V 50. kapitole kroniky zbraslavské opat Ota vytýká výslovně, jak Václav tehdy dobře věděl o tom, že „retroactis temporibus, prout antiquorum narrat historie, reges Slavice gentis habuerunt, qui residentes in Cracovia totam Poloniam in potestatis sue dominio habentes, esse et dici reges et domini tocius Polonie meruerunt.“ Jen nepřítel doby prý království krakovské snížila na vévodství, takže „Deo permittente territorium Cracoviense destruitur et gloria regni, que ab antiquo ibidem habebatur celebris, amodo ducatus mutato nomine appellatur.“

Václav věděl prý také, že jen následkem tohoto úpadku „nobiles Polonie ac potentes, qui regi suo subesse actenus consueverunt, quidam ex eis ducum sibi vendicantes titulos, principes et domini per se existere inceperunt“, a byl přesvědčen, že jest to jen skutečný a nikoliv právní stav věci, takže podle práva pán Krakova má býti králem a vrchním pánem celého Polska.

1292 Naplněn přesvědčením, že sám bude Aaronem legendy, který obnoví korunu Boleslava Smělého, vrátil se Václav tedy na sklonku roku 1292 do Prahy a z myšlenky té vyrostlo patrně v následujících měsících posláni Alexiovo do Říma, jak jsme o něm již mluvili, posláni tajuplně, které jsouc doprovázeno neobyčejnou smlouvou svatební mezi rodem Orsini a českou Přemyslovnou, budilo jistě úžas mnohých nezasvěcených. Osvětleno touhou Václavovou po koruně polské, stává se nám však zcela jasným

Václav II. měl právem za to, že pouze autorita stolce papežského může přiměti knížata polská, aby uznala zase prvenství Krakova a obnovenou důstojnost královskou. S Římem bylo o tom jednat a bylo k tomu třeba zvláště vřelých a vlivných přímlovčí, aby možné hlasy odporu byly překonány a stolec papežský získán pro nárok českého krále. Mistr Alexius, který v družině kancléře Bernarda ve Vratislavi poznal věci polské,

ale který patrně také poměry kurie papežské znal osobně a právě proto byl přibrán na radu, přesvědčil krále, že nejjistějším bude, když již v přítomné sedisvakanci, dokud obojí strana o stolec papežský bojuje, si zajistí přízeň té, jejíž vítězství se zdálo nejpravděpodobnější, totiž rodu Orsini. Římské magnáty pak bylo snadno zlákatí vyhlídkou na spříznění s rodem královským, třebaž že šlo jen o nemluvně od skutečného sňatku ještě dlouhou řadu let vzdálené; neboť v Římě se vypravovalo, že nedlouho před tím poměr mezi rodem Orsini a královským rodem Neapolským byl zkalen právě tím, že král Karel II. odmítl podobné sňatkové spojení rodinné.

Věc byla tedy na nejlepší cestě, smlouva o sňatku nemluvnat uzavřena, z konklave v Perugii vyšel 5. června 1294 konečně nový papež, Celestin V., za něhož vliv kardinálů z rodu Orsini opravdu byl mocný, když celé dílo dobrodružné diplomacie Alexiovy bylo přetrháno smrtí mladičké Jitky v srpnu 1294 a pak ještě více abdikací Celestinovou, jež přivedla na trůn Petrův v prosinci 1294 Bonifáce VIII. 1294

Také za něho rod Orsini nebyl ovšem bez vlivu, ale nebyl to již vliv rozhodující; nový papež byl veskrze autokrat, řídící se vlastními sklony a úmysly. Jedním z prvních významných činů prvního roku jeho pontifikátu bylo vskutku obnovení koruny polské, ale nikoliv v osobě Václava II., nýbrž v osobě vévody Velkého Polska, Přemysla II. Jemu vsadil s výslovným svolením Bonifáce VIII. arcibiskup hnězdenský Jakub Svinka 26. června¹⁾ 1295 v katedrále hnězdenské na hlavu korunu královskou ve přítomnosti tří suffragánů. 1295

Jak došlo k této náhlé a neočekávané výměně? V Čechách, jak již nahoře bylo řečeno, obviňovali mistra Alexia z věrolomstva, že lstivým a nevěrným jednáním to „clandestine procuravit in contemptum proprie domini.“ Již toto obvinění vrhá světlo na vlastní účel misse Alexiovy, ale vskutku byla snad skutečná nebo domnělá zrada českého jednatele asi jen podružnou příčinou rozhodnutí papežského. Bonifác VIII., vida, že obnovení království v Polsku se stalo věcí naléhavou, jako vrchní lenní pán země patrně viděl korunu raději na hlavě úředního knížete, nežli na hlavě mocného krále českého.²⁾ Zdá se však také, že na jeho rozhodnutí

¹⁾ V neděli v den sv. Jana a Pavla, tedy 26. června (Mon. Pol. Hist. III., 40) a nikoliv července, jak po Roepelovi, Gesch. Polens I., 555 také čeští badatelé neprávem počítají.

²⁾ Dohad Graebnerův l. c. 82, že při tom spolupůsobila nepřízeň Bonifáce VIII. k Adolfovi Nasovskému, která se pak rozšířila i na jeho českého spojence, se mi zdá příliš umělým a trpí tím, že v době té nelze ani dokázati prudkého nepřátelství papežova proti králi Adolfovi, ani příliš vřelého poměru spojeneckého krále českého k němu.

podstatný vliv mělo vyšší duchovenstvo velkopolské s arcibiskupem hnězdenským v čele, které mělo čilé styky s Římem.

Dlouhé jednání Alexiovo u kurie nezůstalo zajisté věcí zcela tajnou a arcibiskup hnězdenský se přirozeně s vlivem svým postavil proti nárokům krále českého. Ne snad jen z důvodů národních, které u něho, velikého nenávistníka Němců, byly mocnou složkou, ale prostě z toho důvodu, že Hnězdno nepřálo prvenství Krakovu, prvenství, jehož by se kostelu sv. Stanislava korunovací Václavovou bylo jistě dostalo. Byl to zápas mezi krakovským světcem a sv. Vojtěchem, v němž patron hnězdenský přízni Říma zvítězil. Polsku se dostalo po více nežli dvou stech letech zase krále, ale nebyl to již pán Krakova, nýbrž pán Velkého Polska, který sklízel setbu dlouhého jednání krále českého v Římě.

* * *

Jaký byl vskutku dosah korunovace hnězdenské roku 1295? V historické literatuře polské posledních let rozvinula se dosti čilá diskuse o tom, zda Přemysl korunovací se stal pouze králem Velkopolským, či lze-li ji považovati opravdu za projev snahy po sloučení všech zemí polských pod vrchní vládou nejvyšší hlavy a po obnově královské tradice Boleslava Chrabrého. Kontroverza rozvinula se zvláště, když roku 1905 St. Kutrzeba ve spise „*Historia ustroju Polski w zarysie*“ ostře formuloval své přesvědčení o čistě velkopolském rázu království Přemyslova, snaže se zároveň dokázati, že státní myšlenka polského království jako vyššího celku, shrnujícího v jedno veškeré údíly, se vyvíjí velmi zvolna v průběhu 14. věku, a že vlastně teprve za Jagella panství krále polského přestává býti pouhým agregátem knížectví, pouhou personální unií a dostává ráz jednoty reálnější. Proti tomu dokazoval O. Balzer v článku otištěném v XX. ročníku *Kwartalniku historycznego*, že název „*rex Poloniae*“ počínaje hned Přemyslem II. byl pojímán jako výraz jednoty celé Polsky aspoň v nároku, třebaž v praxi jen z části uskutečněném, a že neznamenal naprosto jen osobní královskou důstojnost úředního knížete velkopolského bez svrchovanostního vztahu k ostatním vévodstvím, jak to ovšem již před Kutrzebou i jiní dějepisci, na příklad Caro nebo Potkański, pochopovali. Kutrzeba replikoval a v polemice, jež se o tom rozvinula, postavili se na jeho stranu jiní, a zejména St. Kętrzyński článkem „*O królewstwie wielkopolskiem*“ (*Przegląd historyczny* VIII., 129 násl.).

Jak málo shody dodnes bylo o věci té vskutku docíleno, lze viděti z odrazu diskuse ve spisech souhrnných. Tak tvrdí na př. K. Kantak ve svých *Dziejích kościoła polskiego*,¹⁾ že koruna Přemyslova

¹⁾ II., 64.

obejímala jen Velkopolsko a Pomoří a na ostatní vévodství se nevztahovala, čelíc hlavně úchvatům sousedů braniborských, kdežto v „Dziejach Polski za Piastów“ (F. Konecznego¹⁾) nalezneme určitý hlas, že v korunovaci hnězdenské nejen Velké Polsko ale celý národ dostal velikou svátost vědomě navázanou na tradici Boleslava Smělého. F. Koneczny se ovšem opírá při tom o dohad zcela podivný, máje za to, že Přemysl byl korunován pravou korunou starých králů, kterou prý duchovní stoupenci jeho v Krakově tajně ukradli.

Zdá se mi, že východisko celé polemiky není šťastné, neoddělujíc otázku skutečného ústroje království polského, jež opravdu teprve ve 14. věku nabývá rysů reálnějšího scelení, dosti jasně od ideových náběhů a praetensí doby předchozí a nepočítajíc ani s tím, že královská hodnost Přemyslova vznikla nejspíše jako obranný odraz proti nárokům z Krakova hlásaným a zachovala mnoho neurčitosti vlastní takovým defensivním počínům.

Zdá se nepochybným, že Václav II. myšlenkami v kruhu duchovenstva krakovského dozrálými podnícený k touze po koruně polské, měl na mysli skutečné prvenství a jakousi nadvládu nad celou národní oblastí polskou, že chtěl vskutku navazovati na tradici 11. věku, třeba snad ani jemu ještě nebylo jasno, v jakých praktických důsledcích by se vrchní moc taková projevila. Polemické výklady kroniky zbraslavské obrácené proti korunovaci Přemyslově roku 1295 a zdůrazňující stará práva stolce krakovského nás nenechávají o tom v pochybnosti, že v okolí Václavově se mluvilo o „regnum totius Polonie“ a o obnovení staré koruny krakovské (*diadema quod ab antiquo fuerat in Cracovia*), že hlásil se zde názor, jako by úplná suverenita údělných knížat polských jen abusivně byla vznikla a že by obnovením krakovského království zase měla býti obmezena.

Korunovace Přemyslova roku 1295 byla, jak jsme viděli, zajiště především obranným gestem proti těmto aspiracím krále českého a duchovenstva krakovského, obratným tahem, který zkrátil neočekávaně plány Václavovy. Přemysl Velkopolský žil ovšem od roku 1291 s králem českým bez jakéhokoliv zjevného nepřátelství,²⁾ jsa zabaven především upevněním své moci v Polských

¹⁾ p. 303.

²⁾ Již nahoře bylo vyloženo, že ojedinělá listina jeho z r. 1293, v níž se zove „heres Cracovie“, není dokladem obnovených nároků na Krakov. Rovněž není ani jisto, zda v letech 1293—1294 panství české v Polsku bylo i Vladislavem Lokýtkem znova znepokojoováno, jak podle Dluhoše tvrdí Roepel, *Gesch. Polens* 550. Nemožné to ovšem není a jisto jest, že Krakovsko právě v těch letech působilo Václavu II. asi dosti práce. Na sklonku r. 1293 dlel sám znova v Krakově a zdržel se tu do prvních dnů ledna 1294, zanechav tam pak jako hejtmána zemského Tasa z Vizenburka, jehož hejtmánování však vedlo k stížnostem a nespokojenosti, o nížž kronika Štyrská

Pomořanech, jejichž jediným pánem se stal po smrti spoluvládcе Mestvína v říjnu 1294. Ale jako pán údělu hnězdenského, kališského, poznaňského a Pomořan jest Přemysl tehdy vskutku nejmocnějším z Piastovců a jediným, který mohl býti posunut v před proti nárokům českého krále. Že v jeho državě ležela metropolitní stolice hnězdenská, bylo zároveň nejsilnější položkou, kterou bylo lze uplatniti proti pretensím Krakova. Věc vyšla nejspíše od kleru velkopolského, ale Přemysl se ovšem nevzpíral perspektivě, jež se mu tak otevřela. Koruna a pomazání královské zajišťují ve středověku svému nositeli zejména ve styku se sousedy tak značné výhody, že bylo dosažení jejich přinéstí jakoukoliv oběť.

Přemysl stal se tedy králem, dosáhl stupně podle názorů doby neskonale vyššího nežli byla důstojnost pouhého vévody, a to bylo mu asi věci hlavní. Kladl-li si při tom sám zcela jasně a kategoricky otázku, zda korunovací hnězdenskou se stává pouze králem „v Polsku“ nebo králem „celého Polska“, nemůžeme říci s určitostí, ale zdá se, že ani jeho nároky nebyly přece tak skromné, jako soudí Kutrzeba a jeho stoupenci. Podstatné bylo pro Přemysla ovšem, že předěšel praetensím krále českého a otázka, do jaké míry nová královská důstojnost jeho, která ho nepochybně vznesla nad ostatní Piastovce, se projeví v praxi jako prostředek k dosažení hegemonie nad celou národní oblastí, závisela namnoze na tom, jak se zachovají jednotlivá knížata.

Vskutku nelze však mluvit o tom, že by Přemysl sám byl viděl v důstojnosti své hodnotu z brusu novou, jen na vlastních državách jeho spočívající a zásadně navazující na tradici starých králů polských. Stačí nápis reversu jeho nové pečeti, „Reddidit ipse solus victricia signa Polonis.“ kde slovem „reddidit“ jst přece zřejmě naznačen vztah ke králům XI. věku. Kronikář zbraslavský v kap. 50 rovněž vytýká Přemyslovi výslovně, že se dal korunovati „in regem totius Polonie“, ale jest možné, že nový král své nároky na dědictví vrchní moci nad celou národní oblastí ostatním Piastovcům příliš nevnucoval a že tím, hledě také k činnému odporu, který z Čech se hlásil, jeho královská důstojnost rychle nabyla rázu osobního vyznamenání, které ovšem utkvělo především nejen na jeho osobě, nýbrž i na jeho državách. Jistě království Přemyslovo nemělo tak hlubokých následků státoprávních pro ostatní kraje polské, jako by bylo mělo asi žádané obnovení koruny krakovské na hlavě Václava Českého a není vyloučeno, že již za života Přemyslova novému názvu „regnum Poloniae“ se dostává užšího významu království velkopolského, ale ovšem nikoliv proto, že by pretense Přemyslovy zásadně byly tak skromné, nýbrž následkem

zachovala zprávu a s nimiž patrně souvisí i cesta biskupa krakovského Prokopa do Prahy v červnu 1294.

skutečných poměrů. Zúžení pojmu pak bylo usnadněno zejména tím, že již dříve sám pojem „Polonia“ byl dvouznačný, znače jednak národní celek zemí polských spjatý v jedno církevní organisací a příslušností k lenní svrchovanosti papežské, jednak pouze zemí Polanů na Vartě. Pro tento druhý význam začíná se sice od polovice 13. věku zvolna zahošovatí určitější název Major Polonia t. j. Starší neboli Původní Polsko, ale šíření jeho jest velmi znenáhle a dvouznačnost pojmu Polsko trvá ještě velmi dlouho.¹⁾

Důležité jest poznati, jak byla korunovace Přemyslova uvítána v Praze a u dvora Václavova, a tu vidíme, že zde byla přijata jako tvrdá urážka a křivda. Polský badatel J. Ptasnik²⁾ vyslovil sice domněnku, že rozčilení to bylo jen fingované a že Václav II. vskutku podporoval povýšení Přemyslova v důsledku smlouvy o Krakovsko z roku 1291, ale názor ten odporuje všem svědectvím souvěkým a jest opřen jen o dva pochybné předpoklady, totiž že království Přemyslovo mělo již předem vytčený pouze velkopolský ráz, který nevadil českým nárokům, a za druhé, že poddaný Václavův, biskup krakovský, korunovace Přemyslovy se zúčastnil, což by se asi proti vůli Václavově nebylo stalo. Vskutku biskup krakovský Jan Muskata nebyl v Hnězdně při korunovaci 26. června 1295, nýbrž byl v Praze. Annaly velkopolské³⁾ vypravují, že Přemysl byl korunován Jakubem Svinkou za assistance biskupa Poznaňského, Włocławského, Plockého a Łubušského „consentibus dominis Johanne dicto Romca Wratislawiensis, Johanne Muscata Cracoviensis ecclesie“. Oba biskupové stojící bezprostředně pod vlivem krále českého se tedy nedostavili osobně k slavnostnímu aktu korunovace, nýbrž vyslovili, aspoň podle poznaňského annalisty, jen svůj souhlas s ní. To zní poněkud divně. Ani krakovskému, ani vratislavskému biskupovi nepříslušelo přece vyslovovati souhlas svůj při aktu konaném z vůle stolce papežského, k jehož řádnému vykonání podle středověkých názorů stačil počet dvou biskupů. Proto zdá se spíše, že poznámka o souhlasu obou biskupů jest jen velmi pochybné tvrzení, kterým annalista Přemyslovi přející se snažil zakrýti ostantativní nepřítomnost obou nejmocnějších suffragánů hnězdenských.

Jistě se aspoň nesmíme na domnělý consensus jejich mnoho bezpečiti, nýbrž důležitější jest, že právě v kritických dnech, kdy zpráva o chystané korunovaci do Prahy přišla, Václav II. povolal tam k sobě nejen biskupa krakovského, nýbrž také biskupa łubuš-

¹⁾ Viz o tom zejména odborné výklady W. Kamienieckiego v Kwart. hist. XXIII., 213 násl.

²⁾ V článku „Denar świętego Piotra obrońcą jedności w Polsce“. Rozprawy akad. krakovské Ser. II., Tom. XXVI., p. 171.

³⁾ Mon. Pol. Hist. III., 40.

1295 ského, závislého na spřízněných markrabatech braniborských. Dne 12. června byli oba spolu na Vyšehradě,¹⁾ kde udělují odpustky; Konrad Lubušský snad v zápětí na to vskutku odjel do Hnězda, aspoň ho nenalézáme již na druhé odpustkové listině vydané Janem Muskatou v Praze 18. června,²⁾ ale patrně jen proto, že nesl do Hnězda výslovný protest českého krále proti chýstané korunovaci Přemyslově. Neboť, že Václav II. „*offensus nuncios ad eum misit et qua mente diadema Polonie, quod ab antiquo fuerat in Cracovia, sibi vindicare presumeret, inquisivit*“, praví kronika zbraslavská výslovně a není vyloučeno, že schůze krakovského a lubušského biskupa v Praze měla za účel především sestavení takového protestu.

Král český cítil tedy povýšení Přemyslovo jako „*contemptum sibi irrogatum*“ a rozhořčenost, s níž to projevoval, ukazuje, že korunovace hnězdenské bylo vskutku docíleno nenadálým skřížením jeho vlastních nároků a usilování o korunu polskou. Neboť z kroniky zbraslavské se dovídáme dále, že když Přemysl odmítl jeho vyzvání, aby se vzdal nově přijaté hodnosti, tu se Václav obrátil k stolici papežské se zvláštním poselstvím, žádaje, aby Bonifác VIII. zrušil své povolení a Přemysla sesadil. Poselství to mělo papeži vyložití, že král český jen ohledem na vážnost stolce apoštolského se zdržuje od toho, aby se zbraní v ruce si vzal zadostiučinění a celá situace, která tím vznikla, byla asi svrchovaně napiatá, neboť od Bonifáce VIII. sotva bylo možno čekati žádanou „*cassatio*“.

Ze všeho toho vidíme, že Václav II. nepochopoval královskou hodnost Přemyslovu jako pouhé místní království velkopolské, nýbrž jako nárok na vrchní panství nad celou oblastí polskou, k jakému sám šel. Cítil se přelstěn a předběhnut, zuřil proti nevěrnému Alexiovi a popíral oprávněnost toho, co se stalo.

1296 Náhlá smrt Přemyslova, zavražděného již 6. února 1296, přinesla ovšem neočekávané rozřešení, vítané asi zejména kurií papežské. Neboť vidíme, že v letech nejbližších Bonifác VIII. se neměl k tomu, aby dal Přemyslovi nástupce, nechtěje patrně znova rozhodovati mezi spornými nároky Krakova a Hnězda. Proto zůstalo několikaměsíční království Přemyslovo jen divnou epizodou a v nejbližších letech není zase žádného krále polského. Ale jako trvalá památka na krátkou vládu Přemyslovu zůstává ovšem nový pojem „*regnum Poloniae*“ jako speciální označení pro kraj velkopolský.

Souviselo to zejména s tím, že Vladislav Lokýtek, který se jako manžel Přemyslovy neteře Jadvigny ujal největší části Velké

¹⁾ Reg. II., No. 1690.

²⁾ ib. No. 1691.

Polsky a Pomořan, titulu královského si sice hned neosoboval, ale dovedl dobře ocenit odlesk královské důstojnosti, který zůstal tkvěti na Přemyslově dědictví. Lokýtek v době té zajisté nebyl ještě proniknut uvědomělou snahou k zcelení národa, jakou mu někteří historikové polští přisuzují. Nic nesvědčí o tom, že by byl již tehdy hodlal zápasit s mocným králem českým o hegemonii nad všemi úděly Piastovců; šlo mu však o to, aby byl uznán pánem možno-li celého dědictví vymřelé větve Velkopolské právě vyznamenané korunou královskou. To se snažil patrně zdůrazniti, přikládaje si trochu nezvyklý titul „dux regni Poloniae et dominus Pomoraniae“; skutečnost, že sám užívá v listinách někdy i označení „regnum Majoris Poloniae“,¹⁾ ukazuje zároveň, že nároky jeho měly vskutku jen teritoriálně omezený cíl. Počítal-li vůbec již tehdy s nadějí na opravdovou korunovaci, šlo mu při tom vskutku asi jen o získání hodnosti jeho osobu a jeho úděl velkopolský před druhými vyznamenávající a nikoliv o dosažení hegemonie nad celým národem.

A snad se vůbec v nejbližších letech ani nepokusil vážně o to, aby si vymáhal v Římě nákladný titul královský, ač, jak později uvidíme, duchovenstvo velkopolské nikterak neupustilo od myšlenky zachovati Hnězdnu pomocí papežskou právo korunovační. Spokojoval se prozatím asi jen s tím, že označením „dux regni Poloniae“ možný nárok svůj v paměti udržoval nečině vůbec jiných kroků. Nedovídáme se ovšem také ničeho o tom, zda a jaké kroky Václav II. učinil tehdy, aby přivedl proti Hnězdnu krakovské nároky v Římě k platnosti, a také jeho usilování ve věci té bylo asi méně důrazné nežli před tím proto, že zájem veškeré politiky české byl současně obrácen k jiným naléhavým otázkám.

Rok 1296 jest pro Václava jak známo rokem vážného obratu v politice říšské. Český král se přesvědčil o tom, že hlavně jím na trůn římský uvedený Adolf Nasovský vskutku není pohodlným nástrojem české politiky, nýbrž že svou snahou o nabytí Míšeň se jí stává spíše nebezpečným soutěžníkem. Z úvahy té vzešlo jeho rozhodnutí, smířit se s Albrechtem Habsburským k zhoubě Adolfově. Od sklonku roku 1296 až do počátku roku 1299 Václav II. jest téměř úplně zabaven tímto velikým úkolem zatlačujícím vše jiné do pozadí, a teprve potom, nabyv Míšeň a Chebska, vrací se zase s větší rázností k otázkám polským. V Polsku se však zatím poměry podstatně změnily tak, že česká politika tam nalezla zcela nové možnosti, jež souvisely s vývojem věcí ve Velkopolsku.

* * *

¹⁾ Tituly jeho z listin sestavil nejlépe Kętrzyński v Przeglądu hist. VIII., 139.

1) Jako dědic Piastovců Velkopolských narazil Vladislav Lokýtek na tuhý odpor jiných nápadníků; při bezdětné smrti knížat polských se tak tehdy skoro vždy stávalo. V Pomoranech vystoupil proti němu jeho synovec Lešek, syn Ziemomysla Kujavského, kdežto ve Velikém Polsku na základě závěti zavražděného krále stál o dědictví Jindřich vévoda Hlohovský. Lokýtek, který roku 1294 po bratru Kazimírovi zdědil také Lenčici a tak měl ve svých rukou většinu kraje kujavského, nechtěl, jak se zdá, čeliti současně dvěma soupeřům, maje nadto v týle i markrabata braniborská žádostivě k Pomoranům se táhnoucí. Proto se již v březnu 1296 vyrovnal s hlohovským vévodou smlouvou, kterou si zajistil aspoň větší část zemí velkopolských, zejména kraje přímo souvisící s Kujavskem i Pomorany, odkud pak mohl snáze vypuditi Leška Ziemomyslova.

1297 Ale smlouva neměla patrně dlouhého účinku. Mezi oběma dědici krále Přemysla došlo již roku 1297 přece k tuhým bojům v nichž Lokýtek byl nucen najímati žoldnéře v Uhrách¹⁾ a sáhati v tísní finanční na zboží církevní,²⁾ čímž se jeho poměr k vlivnému duchovenstvu velkopolskému zakalil tak dokonale, že již v červnu 1298 Ondřej biskup Poznaňský jménem svým i arcibiskupa Jana Svinky a Vislava biskupa Włocławského tajně se dohadoval s Jindřichem Hlohovským o svobodách a výhodách, které by slezský vévoda biskupům byl hotov poskytnouti, kdyby mu pomohli při získání zemí velkopolských.

1298 V reversu, patrně tajném, daném tehdy Ondřejovi Poznaňskému vévoda Jindřich dává si poprvé titul v jiných tehdejších listinách jeho se nevyskytující „dux regni Polonie, Pomoranie, Slezie et dominus Glogovie“, kterým chtěl patrně zdůrazniti, že hlásí se k celému dědictví po Přemyslovi, a zdá se, že ho biskupové tehdy k ráznějšímu vystoupení lákali dokonce i vyhlídkou na víněk královský. Aspoň činí Jindřich v listině té určité sliby pro případ, že by „per adiutorium venerabilium patrum superius nominatorum et ecclesiarum eorundem regias fuerimus infulas assequuti,“³⁾ což vrhá význačné světlo také na pravděpodobnou součinnost kleru velkopolského při jednání o korunovací roku 1295 a ukazuje, jak Jakub Svinka a jeho nejbližší suffragáni asi dovedli

¹⁾ Tak píše ročník Traski k roku 1297 „Vladyslaus Loctek dictus cum Ungaris et Polonis vastat Zlesiam.“ Jindy jmenuje se vůdcem uherských žoldnéřů Lokýtkových v boji proti Hlohovskému jakýsi magister Synka (Gräbner l. c. 103.)

²⁾ Teprve roku 1302 na př. kapitán krále českého na Lenčicku, Alexius z Leckenštejnu urovnává odškodným nároky arcibiskupa hnězdenského na statky arcibiskupské, kterých se tehdy Vladislav zmocnil a německým měšťanům v Lenčicích prodal. (Cod. dipl. Maj. Pol. II., Nr. 859.)

³⁾ Cod. dipl. Maj. Pol. II. Nr. 787.

vydražovat svůj vliv v Římě nevzdávající se myšlenky na novou korunovací v Hnězdně.

Ve válce, která se pak vlekla až do roku 1299, Vladislav Lokýtek trpěl patrně nejvíce tísní peněžitou a tato slabina jeho poskytl králi českému příležitost velmi vítanou k dalšímu pokroku polských plánů. Nemáme žádné bezpečné zprávy o tom, že by po smíru Lokýtkově s králem českým uzavřeném před Sieradzi v říjnu 1292 bylo došlo k novému zkrížení zbraní obou mladých knížat, osudem i temperamentem tak odchylných. V souvěkých zprávách neslyšíme také ničeho ani o tom, že by byl Václav II. bránil Lokýtkovi v dosažení údělů osířelých smrtí krále Přemysla II.; pozorujeme jen, že na českém dvoře nechtěli ničeho vědět o tom, že by s nimi byl na Vladislava také přešel nárok na královský titul držav těch, českým dvorem důsledně odmítaný. Aspoň v obou smlouvách, které Lokýtek uzavřel v následující době s králem českým a o nichž se ještě zmíníme, byl nucen spokojiti se s prostým označením „dux Majoris Poloniae“ a zdržeti se jakékoliv zmínky o „regnum“.

Obě strany stály ve věci té patrně na svém odchylném hledisku právním, ale jinak nevidíme, že by bylo mezi Václavem a Lokýtkem zjevné nepřátelství a zejména jest nesprávné, tvrdí-li se, že Lokýtek v letech těch zase obnovil své nároky na Krakovsko a Sandoměřsko. Neuvádí vskutku krajů těch nikdy v titulu svých listin a domnění, že se k nim znova přihlásil vzniklo pouze z neporozumění listině vydané Lokýtkem 18. listopadu 1297.¹⁾

V listině té vévoda se vzdává výslovně všech práv, jež sobě přičítal k vévodství Krakovskému a Sandoměřskému nebo kterých by přistě ještě jakkoliv nabýti mohl, uznáváje „regem Bohemie in predictis ducatibus plenius quam nos et potius ius habere.“ Za to přijímá 5000 hřiven stříbra krakovské váhy. Smlouva ta jest vskutku podivná, ale porozumíme jí snad nejlépe, když si vzpomeneme, jak Přemysl Velkopolský bral z župy krakovské důchody odstupné a že mu tam snad smlouva z roku 1291 i jiné výhody výměnkové zajišťovala. Lokýtek, který vystupoval jako vlastní dědic jeho, táhl se patrně k právům těm, a králi českému bylo jistě vítané, mohl-li užiti jeho peněžní tísně, aby mu veškeré nároky odkoupil za sumu, kterou ani v době té nelze nazvati velikou. Při tom odpovídalo právníckým sklonům Václava II., že vzdání se Vladislavovo všech nároků k obojímu vévodství již roku 1292 vyslovené, bylo tu ještě přesněji ve zvláštní listině opakováno a to ve znění dvorem českým přesně vytčeném. Neboť diktát listiny psané odborným perem učeného právníka a plné opatrných klausulí liší se podstatně od jiných listin Vladislavových

¹⁾ Tištěna jest nejlépe u Fiedlera, Arch. öst. Gesch. XIV., 186.

tak, že můžeme mít jeho vznik v české kanceláři královské za velmi pravděpodobný.¹⁾

Skrovným odbytým, o němž není jisto, zda vůbec bylo plně vyplaceno, náklad na válku s Jindřichem Hlohovským ovšem kryt nebyl a v následujících letech postavení Lokýtkovo se zhoršilo tak, že roku 1299 byl znova nucen se utíkat k pomoci dvora českého, a tentokrát za podmínek podstatně těžších.

Vrátiv se na sklonku roku 1298 z říšského roku norimberského, kde jeho poměr k říši a k novému králi Albrechtovi byl dostatečně urovnán, Václav II. se obrátil patrně s obnoveným zájmem k věcem polským a v rámci jeho politiky se tehdy hlásí motiv zcela nový, totiž snaha zmocnit se i zemí velkopolských, jimž dobrodružný Vladislav nedovedl dáti trvalý klid. Obratné ruce dvora pražského začínají kujavského knížete oprádati nebezpečnou sítí, jež měla Lokýtku bez boje z krajů velkopolských vytisknout.

Bylo ovšem vysloveno mínění, že na počátku roku 1299 mezi králem českým a Lokýtkem vládlo otevřené nepřátelství. Vskutku není toho dokladů. Že Václav II. roku toho opevňoval Krakov, nemířilo nikterak proti kujavskému sousedovi, nýbrž, jak z jiných pramenů²⁾ vidíme, dalo se tak hlavně z obavy před tatarskými a rusínskými vpády. A soudí-li Gräbner³⁾ na nepřátelský poměr Lokýtkův k Václavovi způsobený obnovením Lokýtkových nároků na Krakov ze skutečnosti, že mistr Pakoslav, kancléř Lokýtkův, v listině z 28. prosince 1298 si dává titul „cancellarius Polonie et Cracovie“, není to rovněž důvod spolehlivý. Lokýtek sám v době té v titulu listin svých Krakovska neuvádí, což by byl asi učinil, kdyby o zemi tu s Václavem byl zápasil, a označení Pakoslavovo kancléřem polským i krakovským jest prostá chyba písaře nebo vydavatele listiny. Pakoslav byl totiž arcijáhнем krakovským a vstupuje do služeb Lokýtkových ovšem nebyl nucen vzdáti se obročí toho. Proto užívá v jiných listinách, tak hned v listině následující z 16. ledna 1299, titulu „cancellarius Polonie et archidiaconus Cracoviensis“ a jen zkomolením tohoto zcela nezávadného názvu vznikl asi titul, jenž vzbudil podezření Gräbnerovo. Vskutku není dokladu, že by roku 1299 mezi Václavem a Vladislavem bylo skutečně nepřátelství, nýbrž naopak shledáváme, že Vladislav roku toho hledal pomoc královu ovšem tak, jako hledá člověk stojící nad úpadkem pomoc lichvářskou.

¹⁾ Abraham (Rozpr. Akad. Krakov. Ser. II., Tom. 5, p. 133) soudí, že prostředkovatelem při jednání mezi Vladislavem a Lokýtkem byl biskup krakovský Jan Muskata, jedna z hlavních opor českého panství v Polsku. Jest to jistě možné.

²⁾ Reg. II., Nr. 1824.

³⁾ l. c. 104.

Svědectvím toho jest listina vydaná Vladislavem v Klěce 23. srpna 1299,¹⁾ jež se některým badatelům jeví záhadnou, která však se stává zcela jasnou, když na ni hledíme jako na zoufalý pokus zadluženého vévody sehnati několik tisíc hřiven za jakoukoliv cenu. A že Lokýtek právě tehdy byl v největší tísní o peníze, vidíme z jeho listu poslaného městu Lubeku 27. července 1299,²⁾ v němž vytýká, že nežádá naprosto pomoci mužstvem, nýbrž „vobis petitionem tanquam specialibus amicis direximus pro concedenda quadam summa pecunie.“ Peněz potřeboval uštváný vévoda, který nebyl s to velikého ale rozervaného dědictví uhájit holýma rukama, patrně vstoupiv v ně již s četnými závazky ze svých starších bojů.

Bohatý král český mohl mu ovšem peněz poskytnouti, ale žádal podepsání hotového Shyloкова úpisu. Neboť jinak není možno označit listinu vydanou Vladislavem v Klěce, v níž slibuje pod přísahou složenou na evangelium, že o nejbližších vácích se osobně dostaví do Prahy a tam své země Velké Polsko, Poznaň, Pomořany, Lenčici, Kujavy a Sieradz vzdá Václavovi a přijme je od něho zpět „a regibus et regno Boemie“ jako man se závazky jiných manů království českého. S hotovým přívalem římskoprávních a kanonistických kautel a formulí, které svědčí o tom, že listina vznikla podobně jako úpis z roku 1297 v české kanceláři,³⁾ Vladislav, opomíjeje zase v titulu svém jakoukoliv narážku na své „regnum Poloniae“, vypočítává závazky manské a slibuje, že hned po vzetí investitury vydá novou listinu „sub quacunque forma, conceptione, expressione et additione verborum vel clausularum faciencium pro dicto negocio ac adiectione penarum, quod eidem regi licebit pro suo libito mandare et facere de nostra licencia, quam ex nunc sibi concedimus super eo, sub ducali novo nostro sigilo, habente titulum terrarum ipsarum“. Všichni poddaní Vladislavovi složí rovněž Václavovi přísahu jako vrchnímu pánovi svému a vévoda zaručí svou věrnost způsobem, jaký určí dva zvlášť jmenovaní rozhodčí. A pak přichází bod hlavní: nedodrží-li Vladislav vše, co nyní pod přísahou slibuje, a nepříjde-li do Prahy, ztratí veškeré své úděly a vyzývá již předem své poddané, aby od něho odstoupili a přijali přímé poddanství krále českého, vydávající mu hrady a města, jichž pak žádným prostředkem právním nemá Vladislav již znovu nabýti.

To byl vskutku hrozný zápis a za to všechno měl zadlužený Piastovec dostati jen 4000 hřiven polských a na osm let důchody župy Olkušské. Není pochybnosti, že Lokýtek se tím octnul takřka

¹⁾ Fiedler l. c. 183.

²⁾ Cod. dipl. Maj. Pol. II., Nr. 816.

³⁾ Není vyloučeno, že jest to dílo samého Gozza z Orvieta, neboť některé obraty upomínají na italské smlouvy té doby.

v pavučině obratné diplomacie české, které podobně jako při prvním vstupu Václavově na půdu polskou stříbro razilo cestu a která asi již předem počítala s tím, že vévoda těžkým slibům nedostojí.

Lokýtek o vánocích do Prahy vskutku nepřišel; 30. prosince 1299 ho nalézáme v Kališi,¹⁾ a Václav II. dosáhl svého cíle, našel právní prostředek, kterým mu bylo možno vztáhnouti ruku na dědictví velkopolské i na kujavskou državu Vladislavovu. Do Velkopolska se mu však současně otevřela ještě jiná cesta, která ho měla dovésti až k splnění dlouholetého snu, ke koruně polské. Cestu tu mu upravilo, jak se zdá, vysoké duchovenstvo velkopolské nespokojené s anarchickými poměry vlády Vladislavovy.

O tom, jak došlo k známému tažení Václavovu do Polska roku 1300 mají letopisy polské jen zcela stručné zprávy; poměrně nejobsažnější jest záznam roczniku wielkopolskiego,²⁾ který zní: „Poloni videntes inconstantiam ducis Wladislai, vocaverunt Wenceslaum, regem Bohemie, et in dominum sibi receperunt fugato Wladislao de omnibus terris eciam propriis.“ Zde jest tedy položen důraz na povolání Václavovo pány velkopolskými a to se shoduje s vypravováním kroniky zbraslavské. Petr Žitavský, který psal 67. kapitolu kroniky té někdy kolem roku 1314, vyličuje v ní celou událost ovšem zřejmě s oslavnou tendencí pro Václava a opominul úplně mezidobí vlády Lokýtkovy ve Velkém Polsku v letech 1296—1299. Vyličuje vše neprávem tak, jakoby se povolání Václavovo bylo stalo záhy po smrti Přemysla „krále Kališského“, ale jinak se zdá, že jeho vypravování jest dosti blízké pravdě.

Podle něho velmožové polští berouce v úvahu, komu by mohli „se terramque securius subicere“, rozhodli se jednomyslně pro českého krále a to z následujících důvodů: král jest mocný a mírumilovný, „thesauros plurimos habet“, terras fere in circuitu nostro omnes possidet, unde optime ab hostium incursibus nos defendet.“ Národ polský i český „non multum dissonant in idiomate Slavice lingue“ a proto „qui idem linguagium locuntur, plerumque amoris se arcioris nexibus complectuntur“. Nadto jest král sám vdovec a může pojmouti za manželku Ryksu, dceru Přemyslovu, vlastní dědičku země. Důvody ty prý přesvědčily celé shromáždění velmožů velkopolských a ke dvoru pražskému byli tedy vysláni slavní poslové, „qui Polonice gentis legaliter referant legacionem.“

Důvody, zde uvedené, byly nepochybně vskutku pronášeny

¹⁾ Cod. dipl. Maj. Pol. II., Nr. 828. Že by byl Lokýtek na sklonku roku 1299 obnovil dokonce staré nároky na Krakov a Sandoměř, není správné. Listina z 29. listopadu, v níž si přikládá v titulu vévodství ta (ib. Nr. 826), nepochází vskutku z roku 1299, nýbrž až z doby kolem r. 1314. Ukázal to již Kętrzyński l. c. 139.

²⁾ Mon. Hist. Pol. III., 41.

a zároveň můžeme mít za to, že hlavním jejich širitel^{em} bylo vyšší duchovenstvo velkopolské. Viděli jsme, jak arcibiskup h^{ně}zdenský a jeho suffragáni již roku 1298 proti Lokýtkovi hledali jiného nápadníka obnovené koruny polské v Jindřichovi Hlohovském. Sle^zský kníže patrně nestačil na to, aby soupeře vytlačil, zatím se však poměr mezi Lokýtkem a duchovenstvem stále přístrojoval, když potřeba peněz vévodu nutila znova a znova sáhati na statky církevní, a jeho vojenská družina, špatně placená, si vedla jako v cizí zemi. Ondřej biskup Poznaňský vydal proto v diecesi své roku 1299 obecný interdik^t a annály jemu blízké tvrdí, že se tak stalo „propter multas iniurias“, které církev ve Velikém Polsku snášela „tam a duce Vladislao quam a militibus eius, scilicet violaciones cimiteriorum et oppressiones pauperum, viduarum ac orphanorum, omnium bonorum ecclesiarum, ecclesie annihilationem et alia, que loqui horrendum est.“

Poměry v zemích velkopolských rozervaných dlouholetým bojem o dědictví Přemyslovo mezi slezským a kujavským vévodou byly tedy asi podobně zvřešené, jako tomu bylo kdysi v Rakousích, když po dlouhém boji o dědictví babenberské ministeriálové roku 1251 povolali českého prince na stolec vévodský. A jako tehdy Přemysl II. Otakar byl nucen povolání tomu dodati lesku legitimacy sňatkem se stárnoucí Markétou, tak měl nyní Václav legitimovati volbu svou sňatkem s mladičkou Ryksou, na kterou dotud nikdo nevzpomněl a která od roku 1296, jak uvidíme, dlela v cizině. Teprve nyní byla dědičná práva její posunuta do popředí.

Že to bylo duchovenstvo, které především českou kandidaturu podporovalo, ješ^t přirozené; jemu šlo nejvíce o to, aby mocnou rukou konečně byl ukončen zhoubný boj divokých družin rozvaděných Piastovců a aby celému Polsku se dostalo lepší ochrany proti cizím útokům z venčí. Ješ^t známo, že vyšší duchovenstvo v Polsku bylo prvním stavem, který poněkud jasněji pochopil význam pevnějšího stmelení národního celku. Synody svolávané arcibiskupem h^{ně}zdenským byly vlastně jediným výrazem národní pospolitosti všech údělů a z duchovenstva žárlícího na cizí vetřelce vyvěrá tehdy první pramen uvědomělejšího nacionalismu polského. A že nacionalism ten měl zároveň dobré porozumění pro jazykovou zpřízněnost s Čechy, na kterou podle slov kronikáře zbraslavského při postavení kandidatury Václavovy se kladl důraz tak veliký, ukazují již známé listy z t. zv. formuláře Kunhutina, vzniklé kolem roku 1272, které jsou dobrým svědectvím pro rozšíření vědomí o jazykové pospolitosti českopolské právě v učném duchovenstvu.¹⁾ Velmožům světským pak imponovaly asi

¹⁾ Viz o tom zejména vývody J. B. Novákovy v práci o listáři Kunhutině (Sborník Gollův) a svrchu zmíněnou práci Ptašnikovu o halíři svatopetrském v Polsku.

především zprávy o „pokladech“ krále českého a vyhlídka na možnost značných výsluh.

Kdy poselstvo velkopolské do Čech přišlo nevíme; stalo se to asi záhy na jaře 1300. Kronikář zbraslavský vypravuje, že je Václav II. pohostil „in regali palacio“ a že se radil se svou tajnou radou o odpovědi. Po všem, co víme, není pochybnosti, že král český se vůbec ani nerozpakoval, zda má přijmouti vyzvání. Již smlouva uzavřená v Klěce roku minulého jasně ukazovala jeho cíle. Šlo ale asi o to, zda jest třeba přijmouti podmínky, které nepochybně poslanci přednesli. Není pochyby, že velmožové světsí a duchovní žádali předem zajištění určitých výhod, jako toho žádali biskupové velkopolské roku 1298 na Jindřichovi Hlohovském a jako je vymohlo panstvo krakovské roku 1291 na králi českém. Dále bylo třeba dáti určitou odpověď hledě k nabízenému sňatku s Ryksou, a konečně byla tu otázka korunovace.

Viděli jsme, jak Václav II. po celou řadu let stál na tom, že královská hodnost v Polsku jest spiata s Krakovem, a není pochybnosti, že naopak arcibiskup hnězdenský a velmožové velkopolské nabízejíce poddání své, posunuli do popředí korunovaci v Hnězdně. Václavovi II. bylo rozhodnouti, zda se s tím spokojí, aby přijal polskou korunu z rukou téhož Jakuba Svinky, který přes jeho důtklivé protesty korunoval Přemysla II., anebo zda setrvá při své původní praetensi. Cesta první jevila se zřejmě schůdnější a není vyloučeno, že rozhodovalo také chování se papeže Bonifáce VIII.

Ze správ současných se dovídáme, že na sklonku roku 1299 český kanclér Petr z Aspeltu, biskup Basilejský, byl v Římě.¹⁾ Nevíme ovšem, za jakým účelem, ale není pochybností o tom, že přinesl odtud také zprávu, jaké jest mínění kurie v otázce polské koruny a z toho, co následovalo, lze snadno uhodnouti, jak zpráva ta asi zněla. Bonifác VIII. nebyl patrně ochoten svoliti k tomu, aby král český v Krakově korunou polskou se ozdobil. Chtěl-li toho Václav dosáhnouti přece s obejitím papežského svolení,²⁾ nezbyvalo než aby přijal korunu ve Hnězdně jako dědic Přemyslův a jako manžel jeho dcery, který dosahuje prostě porádem poslušnosti diademu stolicí papežskou již posvěceného. Tak zvítězil sv. Vojtěch nad sv. Stanislavem³⁾ a poselstvo vracelo se do Polska se slibem krále českého, že se vypraví do země jejich

¹⁾ Vogt, Regesten d. Erzb. von Mainz II., Nr. 1014.

²⁾ Že se mu ho vskutku nedostalo, o tom svědčí výčitky Bonifácovy roku 1302.

³⁾ Že však krakovské duchovenstvo nároků svých nezapomnělo, jest zjevné z toho, že roku 1320 Lokýtek, ač byl od roku 1314 pánem Hnězdná, korunu přijal v Krakově a nikoliv v metropoli velkopolské.

„tempore, quo solent reges ad bellum procedere“ a že uzavře sňatek s Ryksou.

Skutečně se vypravil Václav do Polska teprve někdy v posledních dnech měsíce července a příčina odkladu byla, jak se zdá, dvojí: jednak sňatek s Ryksou, již bylo teprve do Čech přivéstí, a pak zajištění souhlasu krále římského k zabránění rozsáhlých držav Vladislava Lokýtky, které byl Václav ochoten přijmouti v léno od říše římské.

Někteří historikové polští vyčítají Václavovi II. trpce tuto ochotu, tvrdíce, že se tím nedůstojně pokořil Němcům a spáchal těžký hřích proti zásadě úplné neodvislosti zemí polských. Abychom správně ocenili jednání Václavovo, třeba dotknouti se několika slovy jeho poměru k říši římské vůbec.

* * *

Králové římsí ještě ve 13. věku přičítali si vrchní moc a panství nad celým světem křesťanským a zejména nad zeměmi s Německem na východ sousedícími, třebas že tam nárok jejich byl velmi důrazně popírán. Rudolf I. roku 1290 nakládá jako s lénem na říši spadlým i s královstvím Uherským i se zeměmi slezských Piastovců, hledě na celé Polsko jako na zemi říši poddanou, a ani jeho syn Albrecht neopustil stanoviska toho. Piastovci ovšem, až na jednotlivé výjimky, většinou důsledně bránili názoru tomu, vytýkající, že nepodléhají jinému panství než lenní svrchovanosti papežově, jemuž „in signum libertatis“ platí halíř svatopetrský. Bylo to zcela správné i opatrné jednání, neboť drobným knížatům polským příslušnost k říši mohla přinést jen břemena a nebezpečí, že budou vykořisťováni cizím panstvím; podstatné výhody tu nekynuly vůbec. Jinak bylo v Čechách.

Také zde panovnická moc Přemyslovců vyrostla ze samostatných kořenů domácích a vývoj se mohl jistě i u nás snad bráti podobnou cestou jako v Uhrách nebo Polsku, kdyby knížata česká byla mohla od počátku a vytrvale odmítati jakýkoliv závazek poddanský k dědicům moci Karla Velikého a utéci se pak pod široká křídla vrchní moci papežské. Ale zeměpisná poloha Čech, jejich přirozené bohatství, mocně lákající sousedy, a příliš ranné styky s říší franskou stěžovaly takový zcela odmítavý postoj daleko více nežli v zemích od jádra moci německé vzdálenějších; proto téměř celá oblast česká byla záhy vkloubena pevně do velikého rámce středověké říše římské a když v polovici 11. věku kníže Svytichněv hledal podobně jako Piastovci v Římě korunu a s ní patrně oporu proti nárokům císařským, netroufal si mu jí sám papež již poskytnouti. Čechy srostly příliš pevně s říší a pro dynastií v zemi vládoucí to vlastně nebylo zcela bez výhody. Přemyslovci neopustili sice nikdy půdu své původní v národu kotvící suverenity,

nestali se nikdy pouhými knížaty říšskými, ale získali jako „principes imperii“ pro dědičnou důstojnost svou přece, smíme-li tak říci, snáze bezpečný kurs ve společnosti západoevropské, nežli kdyby se byli důsledně stykům s říší bránili.

Příslušenství k říši ač žádalo často dosti značných obětí, poskytlo českému živlu v jeho, útokům německé expanse příliš vydaném postavení poměrně bezpečný přístřešek, který aspoň v zájmu dynastie nebylo radno opouštět ani tehdy, když moc knížete českého vzrostla na skutečnou moc královskou; neboť právě v době, kdy poklesající císařství nedovedlo panovníkovi českému již ukládati břemen skutečně tíživých, vyrůstaly Přemyslovcům největší výhody z příslušnosti k veliké rodině knížat říšských. Jsa zárukami, jako byla bulla sicilská z roku 1212, chráněn před zasahováním ruky císařské do kruhu své původní moci, král český jako volitel římský zasahá hluboko do osudů říše a může pečovati o to, aby tam nenabýly vrchu síly jemu nebezpečné. Nápadníci koruny římské závodí navzájem o jeho přízeň a jako kníže říšský může král český snáze šířit moc svou k západu nebo jihu, nežli kdyby byl stál vně hradeb imperia. Soupeřství s Uhry o dědictví babenberské a sponheimské to jasně ukázalo.

Členství v říši zaplétalo ovšem krále české někdy do těžkých sporů, ale srážkám, jako byl osudný boj s Rudolfem I., by království české sotva bylo ušlo i kdyby toho nebylo. Scelená a bohatstvím svým rozpínává moc dynastie české měla příliš velikou přitažlivost pro sousední roztržštěná teritoria říšská a vidíme, že i moci do říše nepočítané, jako Francie nebo Uhry, svodům takovým neodolávaly. Takřka mimoděk stává se od poloviny 13. věku rychle rostoucí moc česká v říši členem rušícím rovnováhu a tím i přirozeným soupeřem všech, kdož chtěli důstojnosti králů římských dáti nový obsah. Nebezpečí srážky s nimi vrací se znova a znova, dokud v polovici 14. věku říšská a česká koruna nespočívaly na jediné hlavě. V tom, čeho dosáhl Karel IV., bylo jediné bezpečné rozřešení české otázky v rámci tehdejší říše a jest zjevné, že již Přemysl II. Otakar k němu šel; ale právě nezdar jeho náběhu odstrašil Václava II. od opakování, třebaže na jeho dvoře nechybělo hlasů k tomu povzbuzujících, jako byl hlas jeho vášnivě sestry Anežky, jež se horšila na bratra pro domnělý nedostatek ctižádosti, když prý odmítal ucházeti se o korunu římskou.

Václav II. toho opravdu nikdy neučinil, věda dobře, že by usilování takové bylo stejně marné, jako současné pokusy francouzských princů o korunu římskou. Stejně jako proti nim vzpíralo se národní sebevědomí německé takřka instinktivně proti možnosti, aby Slovan zasedl na stolec Oty Velikého a bylo třeba vzpomenouti si jen, jak veřejné mínění německé vítalo Rudolfa I. po vítězství nad Přemyslem protože „Slavica tumidi confregit cornua sceptri“,

a jak důrazně Sachsenspiegel, jedna z autorit duševního života německého té doby, upíral králi českému i právo volitelské jen proto, že je Slovan. Teprve Lucemburk na trůně českém mohl zlomit to kouzlo a Václav II. tedy věděl dobře, proč se nepouštěl v marný zápas. Při tom však věnoval věcem říšským pozornost neunavnou a snažil se nebezpečí, které jeho rostoucí moci odtud brožilo, předejítí dvoji cestou.

Jednak užíval vlivu svého v kruhu knížat říšských k tomu, aby čelil upevnění a vzrůstu obnovené moci králů římských, zvláště tam, kde sousedila s českými zájmy. Proto roku 1291 zmařil volbu Albrechtovu, aby zabránili zesílení dynastické moci habsburské a měl v králi Adolfovi lenního pána, který ho oslovoval uctivě jako „principem imperii praeinsignem, quem amplioribus prae ceteris nostrae beneficentiae radiis illustramus“, nežádaje na něm ani osobního vzetí lén a slibuje býti oporou české expanse jak do zemí alpských tak do krajů míšenských. A jakmile Adolf zklamal naděje ty a začal v sousedství českém budovati pevnější rodovou moc svou, staví Václav proti němu habsburského protikrále jsa patrně naplněn nadějí, že vzájemný zápas Adolfův s Albrechtem potrvá déle nežli se stalo.

V té chvíli, na počátku roku 1298 Václav nebyl sice králem římským, ale byl opravdový „Königsmacher“ a viděl jistě v boji mezi obojím hraběcím rodem porýnským, nasovským a habsburským, nejlepší zabezpečení českých zájmů a ve své přímé ingerenci na říšskou politiku nejbezpečnější štít české samostatnosti. Současně nezapomínal však toho, aby právní svazek poutající země jeho k říši byl na tolik uvolněn, aby výhoda členství říše nebyla takřka žádným břemenem povinností zatížena. Ve směru tom nejvýznamnějším dokladem prozíravého úsilí jeho byla smlouva, kterou uzavřel ve Vídni v únoru 1298 s Albrechtem jako cenu za pomoc v boji. Zvláštní listinou¹⁾ vévoda rakouský slibuje, že dosáhne-li koruny římské, sprostí krále českého všech závazných povinností k říši, zejména účasti na válkách říšských a povinné návštěvy roků dvorských. Jen podle vlastní dobré vůle má král český pak vykonávati lenní služby králi římskému, spíše jako pouhý spojenec, než jako skutečný man. Ve Vídni již předem bylo smluveno doslovné znění listiny na tento ústupek, kterým výjimečně postavení Přemyslovců v rámci říše bylo i po právní stránce vyvrcholeno.

Po stránce faktické ústupek nebyl ovšem tak veliký, neboť řídké návštěvy Václavovy u dvora králů římských již před tím měly spíše ráz schůzí dvou rovnoprávných hlav korunovaných a pomoc větších knížat říšských k válkám zjednávali si králové římsští v době té zpravidla vůbec jen smluvní cestou a nikoliv rozkazem; ale

¹⁾ Nejlépe otištěna v Mon. Germ. Const. IV., Nr. 3.

Václavovi II. šlo o to, aby skutečnosti se dostalo náležitě záruky právní a ve směru tom listina vídeňská jest velmi význačná pro způsob, jakým pochopoval svou lenní závislost na říši.

Byly ovšem vysloveny pochybnosti o její pravosti,¹⁾ ale zcela bezdůvodně. Pochybnost skutečně vzbuzuje jen datum, jež zní „Wienne II Idus Marcii“; tehdy, 14. března 1298, vskutku ve Vídni však nebylo ani Václava ani Albrechta, oba se odtud rozjeli již v únoru do Moravy a do Šváb. Ale závada nepostačuje k pochybování o pravosti listiny. Jest zachována v originálu psaném kanceláří Albrechtovou a s pečetí neporušenou, registrační záznam na jejím rubu ukazuje, že kolem roku 1348 byla v kanceláři české, tedy že není to snad diplom zadržžený, a také neshodné datum lze snadno vysvětliti. Již Böhmer²⁾ měl za to, že slovo „Martii“ jest prostě písařská chyba za „Februarii“, a záměna ta nám posunuje diplom k 12. únoru, tedy právě ke dni, kdy Albrecht vydal druhý diplom pro Václava, zastavující mu Cheb a Plíseňsko. Omyl písařův pak vznikl asi tím, že listina byla kanceláří na základě předběžných zápisů na čisto psána vskutku teprve v březnu po rozchodu panovníků a ingrossista mechanicky vsunul do data měsíc přítomný, jak se to stalo v mnohých jiných listinách středověkých, aniž by proto druhá strana diplomu jako nesprávný odmítla.³⁾ Tomu nasvědčuje i okolnost, že ani Václav II. plně moci pro volbu římskou ve Vídni smlouvené tam v definitivní formě listinné nevyhotovil, nýbrž také teprve po svém návratu do Brna.⁴⁾ Chyba v datu tedy nikterak nestačí na utvrzení pochybnosti o pravosti listiny, a ostatní důvody Bachmannovy proti ní byly již vícekrát vyvráceny.

Jiná jest však otázka, zda listina ta nezůstala pouhým slibem, jehož Albrecht nedodržel. Domněnku tu ovšem nemůžeme a li-
 1298 mine odmítnouti. Neočekávaně rychlé a úplné vítězství Albrechtovo u Göllheimu, kde zahynul dokonce jeho protivník, zmátlο zajisté podstatně výpočty Václavovy. Král český odvážil se nepochybně nebezpečné podpory švakra, s nímž se navzájem tak nenáviděli, jen v domněni, že Albrecht rázem nezvítězí a že moc habsburská i nasovská budou delším bojem na Rýně zabaveny a říše česká tak sprostěna obojího nebezpečí. Smrt Adolfova způsobila snad, že byl nucen vítěznému Albrechtovi vyjiti vstříc na větší kus cesty, nežli původně chtěl. Již jeho osobní jízda

¹⁾ Vyslovil je Bachmann, *Geschichte Böhmens I.*, 695 a po něm opakuje prostě Gräbner I. c. 96. Většinu námitek Bachmannových vyvrátili V. Novotný (Č. Č. H. IX., 379) a J. B. Novák, *K literatuře o Václavu II.*, 47; k jejich mínění přidal se i Bretholz, *Geschichte Böhmens* 499.

²⁾ Reg. Albrechts. Reichssachen 224.

³⁾ Co středověk ve směru tom snesl, ukazuje známý omyl „Mocran et Mocran“.

⁴⁾ Const. IV., Nr. 2.

k prvnímu dvorskému roku krále římského do Norimberka na podzim 1298 jest toho svědectvím a nic neukazuje tak jasně vzrostlé sebevědomí Albrechtovo, jako spor, který v Norimberce nastal mezi ním a Václavem o to, zda král český, konaje úřad číšnický, má při tom nésti na hlavě korunu. Z poněkud zmateného a stranicky zbarveného vypravování 687 kapitoly kroniky Štýrské o věci té vidíme, že Václav, dobře rozlišuje patrně svým vyškoleným scholasticko-juristickým zrakem dvojí podstatu své moci, se zdráhal vykonati funkci s korunou na hlavě, a když Albrecht naň doléhal, nabízel svého devítiletého syna jako zástupce, aby jen odlišnost královské moci české od jeho knížecí hodnosti říšské nebyla setřena. Když však Albrecht stál na svém, povolil, ale jen v tomto případě a dal si 17. listopadu zvláštním reversem královým potvrditi, že vykonal sice službu arcicíšnickou na výslovnou prosbu (*ad preces nostras*) s korunou na hlavě, ale že tak neučinil „*de iure, sed ex mera dilectione, quam ad nostram* (t. j. Albrechtově) *gerit personam*“, aniž by jemu a ostatním králům českým z toho vznikal předsudek zásadní. Mají právo, kdykoliv navštíví dvůr králů římských, zdobiti se korunou, ale nemají povinnosti, s ní konati službu arcicíšnickou.

Z epizody té vidíme, jak žárlivě Albrecht se snažil zdůraznit při slavnostní příležitosti závislost krále českého na říši, ale vidíme zároveň, jak důrazně Václav II. uměl hájiti svých zásadních práv i když v jednotlivém případě osobně ustoupil. Proto není sice vyloučeno, že se Albrecht tehdy pokusil o zmírnění závazků, které vůči Václavu v únoru na sebe vzal, ale neměl bych za tak jisté, jako činí na př. Bretholz, že odmítl zholá vydání slíbené listiny o slevě říšských břemen krále českého. Že se její konečné vyhotovení nezachovalo a že se jí později králové čeští nedovolávali, nedokazuje zholá ničeho. V poměru říše k Čechám se stalo v letech 1304—1307 tolik změn, že mnohý úspěch doby předchozí byl ztracen, zvláště při revisi státoprávních listin českých, kterou provedl sám Albrecht v Praze v říjnu 1306; tehdy mohl býti nepohodlný zápis předchozí úmyslně zničen. Postavení Albrechtovo po bitvě u Göllheimu bylo sice lepší, nežli sám se toho nadál na začátku roku, ale sotva lze míti za to, že by si byl troufal mocného spojence, jehož tehdy sám nazývá „*imperii membrum nobile ac fidele, preminens potencia, prudencia atque fide*“, ihned urážeti prostým nesplněním smluvních závazků tak slavnostně zaručených. Dobré styky jejich vzájemné v letech nejbližších tomu nenavštědčují, a stál-li Albrecht v norimberském sporu o „*gestacio coronae*“ na přesném zachování starší zvyklosti etiketní, bylo odtud daleko k nedodržení výslovných slibů; revers pak, vydaný 17. listopadu, ukazuje nepovolnost Václavovu právě v otázkách zásadních. Zajímalá jest ostatně také arenga reversu toho, v níž se mluví

o výkonu arcibiskupnickém Václavově jako o „spontaneum servitium“, což by zcela souhlasilo s duchem slibu únorového.

Proto lze mít za jisté, že Václav II. v otázce té sotva ustoupil, byl-li vůbec o ní spor, na celé čáře, a jest nepochybné, že lenní závazek koruny české k říši římské roku 1300 se jevil jako poměr, který zajišťoval Přemyslovcům podstatné výhody a vliv v říši nepřinášeje valných břemen.

A proto pochopíme, že Václav II. hledě k držávám, jichž chtěl nově nabýti v Polsku, se necítil vázán tradicí Piastovců, nýbrž, že se ucházel o předchozí souhlas krále římského, jsa hotov země, jež odejme Lokýtkovi, vzíti od něho v léno. Byl to se stanoviska jeho jen levný ústupek prozíravé politiky, čelící tomu, aby Albrecht, odvolávaje se na zanedbání své vrchní moci lenní, nevystoupil jednou proti němu podobně, jako jeho otec učinil proti Přemyslovi II. Otakarovi. Snad byl to také prostý důsledek některých kroků let minulých; zdá se aspoň, ač toho určitého dokladu nemáme, že Václav II., přijímaje z rukou Rudolfových roku 1290 v léno dědictví Jindřicha Vratislavského, uznal zásadně vrchní lenní moc krále římského nad zeměmi polskými vůbec a byl tím poněkud poután.

1300
Tím vším si vysvětlíme, proč český král, dříve nežli se vydal na tažení do Velkého Polska, v první polovici června 1300¹⁾ vyslat ke králi Albrechtovi na Rýn svého kancléře Petra z Aspeltu žádat souhlasu králova k novým výbojům. Že by byl žádal také o svolení k přijetí koruny polské, není jisto, ale není vyloučeno, že nemaje souhlasu papežova, Václav II. se chtěl i tu opřít o autoritu druhé hlavy křesťanstva.

1300
Vskutku u krále římského český kancléř neměl tvrdou práci. Král Albrecht byl tehdy veskrze zabaven plánem, získati rodu svému uprázdněná hrabství hollandsko-fríská, pro něž mu bylo podstoupiti boj s Janem Hennegavským. V Porýní hlásily se již předzvěsti vzpoury kurfiřtů rýnských proti němu a z Říma od Bonifáce VIII. se vracelo jeho poselstvo oboedienční s nedobrym výsledkem. Albrecht byl více nežli kdy jindy nucen vážit si dobrých styků s králem českým a vítal nepochybně upoutání nebezpečné moci jeho v Polsku z celého srdce jako překážku možného obnovení českých nároků na země alpské. Proto vydal 29. června v Mohuči ochotně svému „nejmilejšímu bratrovi“ Václavovi, aby prý aspoň částečně (aliqua liter) odměnil jeho věrnost a příchyllost, kterou český král „prae ceteris regibus et imperiis Romani principibus erga nos et imperium dignoscitur clarius preclarare“, dovolení „ut quicquid de terra illustrissimi Ladislai

¹⁾ Petr byl 4. června ještě v Čechách (Reg. IV., Nr. 1921), kdežto 7. července zasedal na dvorském soudě v Mohuči (Vogt, Nr. 1021).

ducis Majoris Polonie, quam occupat, tibi subiugare poteris, a nobis et Romano imperio a te et tuis heredibus teneri volumus perpetuo titulo feodali“.¹⁾ O nějakých povinnostech za léna ta v listině řeči není a býti nemohlo, aspoň ne podle ducha slibů z února 1298, v nichž sprostění od všech závazků nebylo omezeno na léno české, nýbrž platilo králům českým obecně „ratione feudorum, que nunc tenent seu tenebunt imposterum a nobis et imperio vel quacunque ratione nobis et dicto imperio debitorum.“

Lze mít za to, že listina 29. června v Mohuči sepsaná zastihla Václava II. ještě v Čechách, byvši odeslána kancléřem Petrem, který zatím zůstal při dvoře Albrechtově až do podzima. Neboť Václav II. neopustil Čech před koncem července patrně proto, že chtěl zde před odjezdem na tažení polské slavit zasnoubení s mladou dědičkou velkopolskou.

Svedení nesprávným vyličením Długošovým měli mnozí historikové o výpravě Václavově do Polska jednající²⁾ za to, že se král český se svou nevěstou setkal teprve v Polsku a že v Poznani byl zasnub jejich proveden. Než to odporuje výslovným vývodům pramenů současných a zejména Balzer, který mladé Piastovně věnoval nejpodrobnější studii,³⁾ to dobře zjistil. Dcera Přemysla Velkopolského, po záhy zemřelé švédské matce zvaná Richenzou nebo-li Ryksou, narodila se 1. září 1288 a byla tedy v letě 1300 teprve 11 let stará a nikoliv 14, jak tvrdil Petr Zbraslavský. Tedy byla holé dítě, které však prošlo již tvrdou školou změn životních. Při smrti otcově sotva sedmiletá opustila s macechou svou Marketou Braniborskou Polsko a žila v Němcích. Macecha se rychle provdala znova za Niklota Rostockého a, byvši od něho zapuzena, za Albrechta Sasko-Lauenburského. Ryksa sama byla zasnoubena s Otou synem Oty Dlouhého, kdysi poručníka Václava II.; patrně měla rodu braniborskému přinést věnem své nároky na Pomořany. Snoubenec zemřel však před rokem 1300 a tehdy si magnáti velkopolské vzpomněli na princeznu, která zatím v cizině jistě již odvykla všemu polskému, a nabídli ruku její Václavovi II., který podle kronikáře zbraslavského „ad consolationem et petitionem gentis Polonie eandem puellam vovit et statuit matrimonialiter ducere.“ Ze rozhodnutí to bylo spojeno také s jednáním s dvorem braniborským, kde Ryksa prý byla chována Otou Dlouhým „ac si naturalis principis illius extitisset filia,“ není třeba pochybovati; nic nenavědčuje však tomu, že by již r. 1300 byl Václav II. rodu braniborskému byl slíbil postup Míšeň za zřeknutí se nároků k Pomořanům, jak tvrdí Gräbner.⁴⁾

¹⁾ Codex iuris bohemi. I., 262.

²⁾ Tak na př. Caro, Geschichte Polens II., 4.

³⁾ Genealogia Piastów 256.

⁴⁾ Böhmische Politik 99.

Z rukou braniborských pěstounů podle kroniky zbraslavské přijalo Ryksu v Žitavě slavné poselství vedené opatem Heidenreichem Sedleckým a panem Benešem z Vartenberka, kteřížto oba pánové na dvoře Václavově náleželi k důvěrníkům královým a vedli princeznu slavnostně do Prahy. Datum příchodu toho kronika zbraslavská nám nedává, ale zaznamenal je v poslední části svého stručného letopisu spolehlivý Jindřich z Heimburka¹⁾ slovy: „circa festum Jacobi rex Wenceslaus traduxit reginam“. Stalo se to tedy kolem 25. července a vstup budoucí královny české a polské do Prahy byl asi slavnostní, když na Moravě žijící letopisec se o něm doslechl. Slovem „regina“ naznačuje Jindřich, že se na Ryksu hledělo již jako na manželku Václavovu; vskutku byl proveden asi jen slavný sňah a sňatek konsumován nebyl, patrně pro příliš útlý věk nevěstin, která do Polska nejela s králem, jak neprávem tvrdí Pulkava, nýbrž kterou na vychování vzala teta Václavova Griffina, z Krakovska patrně za tím účelem do Čech povolaná.²⁾

Václavovi II. šlo patrně jen o to, aby si mohl hned při vstupu na půdu polskou vésti jako manžel dědičky zemí velkopolských a koruny Přemyslovy. Neboť, že na právní důsledky sňatku toho tak bylo hleděno, dokazují rozličné zmínky. Sám Václav II. později háje svého práva k zemím polským proti Albrechtovi tvrdil, že některé dostal „iure dotis“ a Dalimil praví s tím shodně, že získal Kališe, Pomořan a „království poznaňského“ proto, že „královnu polskou pojal bieše, a ty země u věně jmieše“. Ze se také štýrský kronikář³⁾ na to podobně díval, bylo již nahoře poznamenáno.

1) Sňatek s dcerou Přemyslovou,¹⁾ svolení krále římského,²⁾ povolání pány velkopolskými,³⁾ nedodržení smlouvy Lokýtkem byly tedy právní opory, s nimiž se Václav II. koncem července 1300 vypravil za korunou polskou do Hnězdna, které se mu tam koncem srpna po rychlé porážce Lokýtkově vskutku z rukou Jakuba Švinky dostalo. Hlavní oporou skutečnou, kterou cíle dosáhl, byla ovšem vojenská moc, bohatství a obratnost diplomatická, kterou s neunavnou tuhostí sledoval cíl již před mnoha lety vytčený.

¹⁾ Fontes rer. Boh. III., 321.

²⁾ V září 1299 Griffina sídlila ještě v Starém Sazci. (Cod. dipl. Min. Pol. I. No 132.)

³⁾ Cap. 723.